

1857/1858 TARİHLİ NÜFUS DEFTERİNE GÖRE BİLÂD-I SELASE (EYÜP, GALATA VE ÜSKÜDAR)'DE SAKIN EFLÂKLI VE KAZAK TAİFESİNİN NÜFUSU VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME*

A STUDY ON THE WALLACHIAN-KAZAKH POPULATION AND THEIR SOCIO-ECONOMIC STATUS IN THE DISTRICTS OF EYÜP, GALATA AND ÜSKÜDAR ACCORDING TO 1857/ 1858 DATED CENSUS REGISTRY

Süleyman Demirci* & Kâzım Kartal**

Özet

Nüfus, yeryüzünde sınırları belirli bir alanda belirli bir zamanda bulunan insanların oluşturduğu toplam sayı olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde dünya ülkelerinin üzerinde durduğu en önemli konulardan birisi de nüfustur. Osmanlı Devleti'nde ilk genel nüfus sayımı 1831 tarihinde II. Mahmut zamanında yapılmıştır. Yapılan bu sayımla Müslim ve gayrimüslim nüfusu tespit etmek ve böylece II. Mahmut döneminde Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılıp (1826) yerine yeni bir ordunun kurulması için ülke içerisindeki askerliğe elverişli erkek nüfusun ve ülke içerisindeki cizye mükellefi gayrimüslim nüfusun tespit edilmesi hedeflenmişti. Bu çalışma ilk aşamada Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılan nüfus sayımlarının önemini kısaca anlatarak, İstanbul (Eyüp, Galata ve Üsküdar) kazalarının coğrafi konumu ve tarihi önemini vurgulamaktadır. Daha sonra “1857/1858 Tarihli İstanbul (Eyüp, Galata ve Üsküdar) kazalarında sakin Eflâklı ve Kazak Taifesinin Nüfus defterinin” değerlendirmesi yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Nüfus, Nüfus Sayımı, Eflâklı, İstanbul, Osmanlı Devleti, 19. yüzyıl*

Abstract:

Population is defined as the total number of people on a specific time period and location. It is regarded as an important issue by different states around the world. The first census of the Ottoman Empire takes place in 1831, during the reign of Mahmut II. The purpose of the census was to find out the number of Muslim and non-Muslim population so that it would be possible to detect the eligible man for the construction of the new army after the abolition of the Janissaries (1826) during Mahmut II reign and to detect the number of non-Muslim cizye tax payers. This study initially discusses the importance of population censuses conducted in the Ottoman Empire, and summarizes the geographical and historical significance of İstanbul (Eyüp, Galata and Üsküdar districts). Later on the research assesses settled Wallachians-Kazakhs and their professions as recorded in the 1857/1858 dated population registry book for the districts of Eyüp, Galata and Üsküdar in İstanbul.

Keywords: *Population, Census, Wallachians, İstanbul, Ottoman Empire, 19th century*

---

*22-26 Nisan 2015 tarihleri arasında Romanya'nın başkenti Bükreş'te gerçekleştirilen III. Uluslararası Balkan Tarihi Araştırmaları Sempozyumuna sunmuş olduğumuz bildiri metninin genişletilmiş halidir.

* (Prof. Dr.) Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, sdemirci@erciyes.edu.tr

** (Doktora Öğrencisi) Erciyes Üniversitesi, kartalkazim44@gmail.com

1857/1858 TARİHLİ NÜFUS DEFTERİNE GÖRE BİLÂD-I SELASE (EYÜP, GALATA VE ÜSKÜDAR)'DE SAKİN EFLÂKLI VE KAZAK TAİFESİNİN NÜFUSU VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

Giriş

Osmanlı Devleti'nin nüfusuyla ilgili arşiv kaynakları, dönemlere göre farklılık göstermekte olup, klasik dönemle ilgili olan nüfus bilgilerine tahrir defterlerinden çıkarılmaya çalışılırken, XIX. ve XX. yüzyıllarda ise bu durum yerini nüfus sayımı ve yoklamalarına ait defterlere bırakmıştır.¹ Osmanlı Devleti, arazi yazımı ile nüfusun sayımı ve bunlarla ilgili kayıtların tutulmasına önem vermiştir. Aynı zamanda tarım toplum yapısının hâkim olduğu birçok devlet ve imparatorluklarda ülkenin vergi nüfusu potansiyelini tespit etmek amacıyla sayımlar yapılmıştır. Mısır'da ve Akdeniz havzasının medeniyetlerinde, Roma'da, Ortaçağ Avrupa devletlerinde de bu usulün bilindiğini görmekteyiz.² Arazi tahrir sistemi Osmanlılardan önce İslam, Türk-İslam ve Moğol devletlerinde de uygulanmaktaydı. Tahrir, en başta tımar sisteminin bir gereği olarak bölgedeki gelir kaynaklarının tespiti amacıyla yapılmış olup tahrirlerde şehir, kasaba, köy ve çiftlikler birer birer dolaşarak buralarda oturan vergi mükellefleri, içlerinde vergiden muaf olanlar varsa hangi vergiden ne sebeple muaf oldukları defterlere yazılırdı. Aynı zamanda topraklı ve topraksız köylüler, evli ve bekâr haneler, meslek gurupları, ilmiyeye mensup olanları, ihtiyar ve sakatlar ayrı ayrı kayd olunurdu. Her köyün merası, ormanı, korusu, yaylağı, kışlağı, çayırı cins cins gösterilerek yetiştirilen mahsuller ve her yıl vermekle mükellef olunan vergi miktarı da defterlere geçirilirdi.³

Nüfus çalışmalarına dair bir başka önemli arşiv kaynağı ise cizye defterleridir. Cizye; gayrimüslim erkek vatandaşların can ve mal güvenliğinin devlet tarafından korunması ve askerlik hizmetinden muaf tutulmaları karşılığında alınan bir vergidir.⁴ Belli yaşa gelmiş gayrimüslim erkeklerden alınan verginin belirlenmesi için tutulan cizye defterlerinde kadınlar, çocuklar, vergiden muaf tutulanlar yazılmamıştır. Bir diğer önemli kaynak olan avarız defterleri⁵ daha çok XVII. yüzyıl, temettuat⁶ defterleri ise XIX. Yüzyılın ilk yarısı hakkında bilgiler içermektedir.

¹Nejdet Bilgin, "Osmanlı Devleti'nin 1917 Yılı Yabancı Nüfusu", *Tarih İncelemeler Dergisi*, C.25, S. I, Temmuz 2010, s.101-146.

²Mehmet Öz, "Tımar" *TDVİA*, C.39, Ankara 2010, s. 425-429.

³Bkz., Ömer Lütfi Barkan, *Hüdavendigar Livası Tahrir Defterleri I*, TTK, Ankara 1988.; Barkan, *XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Mali Esasları: Kanunlar*, İstanbul Üniversitesi Yay., C.1, İstanbul 1943.; Barkan, "Türkiye'de İmparatorluk Devrinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakan'a Mahsus İstatistik Defterleri", *İktisat Fakültesi Mecmuası [İFM]*, C. II, İstanbul 1940, s. 20-21.; Barkan, "894 (1488-1489) yılı Cizyesinin Tahsilatına ait Muhasebe Bilançoları", *Belgeler*, C.1, S. 1, TTK, Ankara 1993.; Mehmet Öz, "Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler", *Vakıflar Dergisi*, XXII, 1991, s. 429-439.; Erhan Afyoncu, "Osmanlı Devleti'nde Tahrir Sistemi", *Osmanlı Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yay., C.6, Ankara 1999, s.311-314; Kuyud-ı Kadime Arşiv Kataloğu, Haz: Sevgi Işık, Songül Kadioğlu, Mehmet Yıldırım, *T.C. Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı Tapu Ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı Yay.* No: 4, Ankara 2012, s.5., Mario Gringnaschi, "Mufassal Kadastrolar İçin İl Yazıcıların "Defatir-i İdadiye"leri", *XII. Türk Tarih Kongresi* (Ankara 12-16 Eylül 1994), C.III, TTK, Ankara 1999, s.676-681.

⁴Cizye defterleri ile ilgili Bkz., Mehmet Erkal, "Cizye", *TDVİA*, C.8, Ankara 1993, s. 42-45.; Halil İncalcık, "Cizye", *TDVİA*, C.8., Ankara 1993, s.45-48.; Halil İncalcık, "Kıbrıs'ta Türk İdaresi Altında Nüfus", *Kıbrıs ve Türkler*, Ankara 1964, s. 33-34; Ömer Lütfi Barkan, "894 (1488-1489) Yılı Cizyenin Taksimatına Ait Muhasebe Bilançoları", *Belgeler*, I/1, Ankara 1964, s. 1-117; Oktay Özel, "Avarız ve Cizye Defterleri", *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ankara 2001, s. 35-50; Recep Dünder, "H.1053-M.1643 Tarihli 8428 No'lu Cizye Defteri'nin Tanıtımı ve Değerlendirilmesi", *History Studies*, C.6, S.4, 2012, s. 125-146.

⁵Bkz., Halil Sahillioğlu, "Avarız", *TDVİA*, C 4, Ankara 1991, s.108-109.; Süleyman Demirci, "Avârız and Nüzul Levies in the Ottoman Empire: A Case Study of the Province of Karaman, 1620s-1700", *Belleten*, TTK, 70/258 (Ağustos 2006), s. 563-590.; aynı müellif, "Demography And History: The Value of TheAvârızhâne

XV., XVI. ve XVII. yüzyıllara ait nüfus verileri Osmanlı Devletinde fethedilmiş olan topraklarda yaptırdığı tahrirlere dayanmaktadır. Bu sayım ve yazımlar ise bu dönem için esas demografik araştırmalarda arşiv malzemesini oluşturan tapu tahrir defterleri adı altında toplanmakta idi. Ancak tımar sisteminin bozulması ile birlikte klasik tahrir defterleri tutulamamıştır. Cem Behar'a göre XV. ve XVII. Yüzyıl tahrirleri birer nüfus sayımı olmakla birlikte bu dönemdeki tahrirlerin amacının arazi, nefer ve tarımsal gelir için yapıldığına değinmektedir.⁷

Osmanlı Devletinde yakınçağ başlarında ıslahat girişimleri oldukça yoğunluk kazanmış olup özellikle III. Selim⁸ döneminde başlayan yeni düzenlemeler, II. Mahmut ile birlikte gelişme göstermiş ve bütün kurum ve kuruluşlar tekrar düzenlenmişti.⁹ 1826'da Yeniçeri Ocağı kaldırılıp¹⁰

Registers For Demographic Research: A Case Study of The Ottoman Sub-Provinces of Konya, Kayseri And Niğde, C.1620s-1700", *Turcica* 38 (2006), s. 181-211.

⁶Temettu: kâr etmek anlamına gelen bir kelimedir. "Temettuat" kelimesi ise anlam itibari ile; karlar, kazançlar manasını taşımaktadır. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan sonra, fertlerin sosyo- ekonomik yapısını tespit etmek amacıyla, kişinin ekonomik gücüne göre alınacak verginin belirlenmesine yönelik olarak, Emlâk, Arazi, Hayvanat ve Temettüat Sayımları sonucu oluşan, bulunduğu dönem içerisinde ait olduğu bölgeye ilişkin, bölgenin sosyo-ekonomik yapısına dair önemli bilgiler kapsayan kayıtlar olarak özetlenebilir. Bkz., Ferit Devellioğlu, "Temettu'-Temettuat", Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lügat, *Aydın Kitabevi Yay.*, Yirmi İkinci Baskı, Ankara 2005, s. 1073.; Ahmet Geçer, "Temettüat Defterlerine göre Mut'un Sosyo- Ekonomik ve Demografik yapısı (1844-1845)", *Turkish Studies*, Volume 7/4, Fall 2012, Ankara Turkey. s.1749-1777.; Mübahat Kütükoğlu., "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri", *Belleten*, LIX/225, TTK, Ağustos 1995, s.395-412.; Kütükoğlu, "İzmir Temettü Sayımları ve Yabancı Tebaa", *Belleten*, LXIII/238, Ankara 1999, s. 755-782.; Alpaz Bizbirlik& Zafer Atar, "XIX. Yüzyıl Osmanlı Tarihinde Temettüat Defterlerinin Yeri: Saruhan Sancağı Mütevelli Çiftliği Temettüat Defteri Örneği", *SAÜ Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Isparta 2009, s.37-57.; Tevfik Güran, "19. Yüzyıl Temettüat Tahrirleri", Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik, Ankara 2000, s. 79.; Nuri Adıyeke, "Temettüat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri", *OTAM*, S. 11, Ankara, 2000, s. 769-771.; Mustafa Serin, "Osmanlı Arşivi'nde Bulunan Temettüat Defterleri" *T.C. Başbakanlık I. Millî Arşiv Şûrası (20-21 Nisan 1998) Tebliğler Tartışmalar*, T.C. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 1998.; Abdüllatif Şener, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi*, İşaret Yayınları, İstanbul 1990.; Ertan Gökman; "Saruhan Sancağında Temettüat Tahriri", *Bilig*, S. 45, Bahar 2008, s.73-90.

⁷Cem Behar, *Osmanlı İmparatorluğu Ve Türkiye'nin Nüfusu 1500-1927*, Tarihi İstatistikler Dizisi, C.2, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara 2011., s.18.

⁸Kemal Beydilli, "Selim III", *TDVİA*, C.36, Ankara 2009, s. 420-425.; Nuri Özcan, "Selim III", *TDVİA*, C.36, Ankara 2009, s.425-426.; Yücel Özkaya, "III. Selim'in İmparatorluk Hakkındaki Bazı Hatt-ı Hümayunları", *A.Ü. Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.1, Ankara 1963, s.145-156.; Cem Dilçin, "Şeyh Galip'in Şiirlerinde III.Selim Ve Nizam-ı Cedit", *Ankara Üniversitesi Basımevi*, Ankara 1993, s. 209-219.; Gül Akyılmaz, "III. Selim'in dış politika anlayışı ve diplomasi reformu çerçevesinde batılılaşma siyaseti", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.VII, Ankara 2000, s. 660- 670.; Enver Ziya Karal, "Selim III devrinde Osmanlı bahriyesi hakkında vesikalar", *Tarih Vesikaları*, I/3, İstanbul 1941.; Karal, "Nizam-ı Cedit'e dair layihalar", *Tarih Vesikaları*, I/6, s.414-425 ve II/8, s.104-111, İstanbul 1942.; Karal, *Selim III'ün Hattı-ı Hümayunları*, Nizam-ı Cedit,1789-1807, Ankara 1946.; Karal, "Ebubekir Ratıb Efendi'nin Nizam-ı Cedit ıslahatındaki rolü", *V. Türk Tarih Kongresi*, Bildiriler, Ankara 1960.; Besim Özcan, "Sultan III. Selim devri ıslahat hareketleri (Nizam-ı Cedit)", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.VII, Ankara 2000, s. 671-683.; Yücel Özkaya, "III. Selim devrinde Nizam-ı Cedit'in Anadolu'da karşılaştığı zorluklar", Ankara Üniv. *D.T.C.F. Tarih Araştırmaları Dergisi*, I, Ankara 1963, s.145-156.;Standford J. Shaw, *Between Old and New,The Ottoman Empire under Sultan Selim III,1789-1807*, Cambridge, Massachusetts 1971.; Shaw, "Osmanlı İmparatorluğu'nda geleneksel reformdan modern reformu geçiş:Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmut dönemleri", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.VII, Ankara 2000, s.609-628.; İlhan Şahin, *Mahmut Raif Efendi ve Nizam-ı Cedide Dair Eseri*, Ankara 2001.

⁹Musa Çadrcı, *Tanzimat Sürecinde Türkiye Anadolu Kentleri*, İmge Kitabevi, Ankara-2011, s.51.

1857/1858 TARİHLİ NÜFUS DEFTERİNE GÖRE BİLÂD-I SELASE (EYÜP, GALATA VE ÜSKÜDAR)'DE SAKİN EFLÂKLI VE KAZAK TAİFESİNİN NÜFUSU VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

yerine "*Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye*" ismiyle yeni bir ordunun kurulabilmesi için ülke dâhilinde askerlik yaşına gelen hem Müslüman erkek nüfusun tespiti hem de cizye alabileceği gayrimüslim nüfusun tespitinin yapılması amacıyla nüfus sayımları yapılmıştı.¹¹

Osmanlı Devletinde modern manada ilk nüfus sayımı 1831 tarihinde yapılmıştır¹². 1831 yılındaki Anadolu nüfusu; müslüman 1.939.236, Reaya 230.519, toplam ise 2.170.847 Rumeli de; müslüman 500.697, Reaya 833.994, **toplam** 1.334.691 (Manastır, Niğbolu, Niş, Prizren, Selanik, Silistre, Siroz, Sofya, Üsküp, Vidin, Vize) Akdeniz adaları; müslüman 12.175, Reaya 53.773, **toplam** 65.948, Kıbrıs; müslüman 15.020, Reaya 29.184, **toplam** 44.204, Adalar **toplam**; müslüman 27.195, Reaya 82.957, **toplam** 110.152; **genel toplam** müslüman 2.467.128, Reaya 1.147.470, **toplam** 3.615.330 olarak görülmektedir.¹³ Osmanlı Devleti'nde 1831 tarihinde yapılan ilk düzenli nüfus sayımı, bir takım eksiklik ve aksaklıklara bulunmasına rağmen ülke dâhilinde yaşayan Müslüman ve gayrimüslim nüfusun tespit edilip ortaya konulması açısından önemli olduğu görülmektedir.

1844 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımı da imparatorluk genelinde uygulamaya konulduğu söylenemez. **Ubicini göre 1844 yılında yapılan Osmanlı bölgesel nüfus dağılımı şu şekildedir:**

Bölgeler	Nüfus
Trakya	1 800 000
Rumeli ve Tesalya	2 700 000
Bulgaristan	3 000 000
Arnavutluk	1 200 000
Bosna Hersek	1 100 000
Eflâk	2 600 000
Boğdan	1 400 000
Sırbistan	1 000 000
Ege adaları	700 000
Avrupa Toplam	15 500 000
Anadolu	10 700 000
Suriye, Mezopotamya ve Kürdistan	4 450 000
Arabistan (Mekke, Medine, Etopya)	900 000
Asya Toplam	16 050 000

¹⁰Musa Çadırcı, *Tanzimat Sürecinde Türkiye Askerlik*, İmge Kitabevi, Ankara-2008, s.110.; Çadırcı, "Tanzimat Döneminde Osmanlı'da Ülke Yönetimi", *IX. Türk Tarih Kongresi* (Ankara 21-25 Eylül 1981), C.II, TTK., Ankara 1988, s.154-162.

¹¹Salih Kahraman ve Fevzi Gür, *Amasya Nüfus Defteri 1840*, Amasya Belediyesi Kültür Yay., Amasya-2012, s.5.

¹²Bkz., Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğunda ilk Nüfus Sayımı-1831*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yay., Ankara 2010.; Musa Çadırcı, "1830 Genel Sayımına Göre Ankara Şehir Merkezi Nüfusu Üzerine Bir Araştırma", Neşir Heyeti (Halil İnalçık, Nejat Göyünç, Health W.Lowry v.d.), *Osmanlı Araştırmaları*, İstanbul 1980., s.108-127.; Cem Behar, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ve Türkiye'nin Nüfusu*, (Ed. Şevket Pamuk), C.2, TÜİK (DİE) Yay., Ankara 2011, s. 61-73; Nüfus defterleri üzerinde yapılmış çalışmalar hakkında bkz., Süleyman Demirci- Kazım Kartal, "Osmanlı Nüfus Defterlerinin Tarih Yazımındaki Yeri: 1835 Tarihli Trabzon Vilayeti Maçuka/Maçka Kazası Müslim Nüfus Defteri Örneği", *History Studies*, Cilt 6, S. 3, 2014, s.119-145.; Süleyman Demirci- Kazım Kartal; "1833/34 (H. 1249) Tarihli Kayseri Sancağı, Karahisar-i Develi (Yeşilhisar) ve Talas Kazası Müslim Nüfus Defteri İncelemesi", *History Studies*, Cilt 6, S. 4, 2014, s.1-29.; Mehmet Ak, "Teke Sancağında 1831 Sayımına Göre Nüfus ve Yerleşme", *History Studies*, Volume 6, Issue 3, 2014, s. 15-44.

¹³ Bkz., Cem Behar, *a.g.e*, s.23-24.

Mısır	2 000 000
Trablus ve Fizan	600 000
Tunus	1 200 000
Afrika Toplam	3 800 000
Genel toplam	35 350 000

Kaynak: M.A. Ubicini, *Letters On Turkey*, Trns, Lady Easthope, ArnoPress, C.I, Newyork-1973, s.18.¹⁴

1855 yılında Anadolu ve Rumeli'deki, yani Müslümanların çoğunlukla Türk olduğu bölgelerdeki Müslümanlara zorunlu askerlik hizmeti getirildiği görülmektedir. Daha sonra yapılan mahalli sayımlar haricinde, 1881/82-83 tarihinde bir sayım daha yapılmıştır. Kadınlar ilk kez bu tarihte sayılmıştır.¹⁵ Son Osmanlı sayımı 1905/1906 tarihinde, hem siyasi nedenlerle, hem de teknik sebeplerden dolayı yapılmıştır. Babîâli, geçmişte yaptıkları gibi sayımın uzun sürmemesi için üç ayda bitirme kararı almıştır. Kaydedilen her kişiye, bir kimlik kartı verilecektir. Sayımın maliyetinin 4.565.700 kuruş olması bekleniyordu. Her kimlik kartı karşılığında kesilecek bir ücretle bu toplam rakam tazmin edilecekti. Bu sayımın ayrıntılarıyla ilgili başka bir bilginin henüz mevcut olmadığı görülmektedir.¹⁶

Çalışmamıza esas defter Başbakanlık Osmanlı Arşivinde *1857/ 1858 Tarihli İstanbul (Eyüp, Galata ile Üsküdar) kazalarında sakin Eflâklı ve Kazak Taifesinin Nüfus Defteridir*. Orijinal ebatları 18,5 X 51 olup toplam varak sayısı 84 olan nüfus defterinde boş varaklar ise: 1a, 14b-47a, 52a-84b olup defterin içeriğinde tarih bulunmamaktadır. Fakat BOA. Kayıtlarında *1857/ 1858 Tarihli İstanbul (Eyüp, Galata ile Üsküdar) kazalarında sakin Eflâklı ve Kazak Taifesinin Nüfus Defteri* olarak kayıtlıdır. Boş varaklar başta 2 adettir. Defterin kapağı bulunmamakla birlikte defterin hemen içinde "*İstanbul ve bilâd-ı selase ve Boğaziçi'nde kâin olup Tebaa-i Devlet-i Aliyyeden bulunan kâffe-i Eflâklının tahrir-i cedid Nüfus defteridir Fi 8 Nisan Sene 73*" kaydı mevcuttur. Nüfus defterinde yaşayan nüfusun İstanbul ve *bilâd-ı selase*¹⁷ ve Boğaziçi'nde kâin olan Eflâk'li nüfus, sülale lakapları ve erkek bireylerin kayıtları yer almaktadır. Yerleşim birimleri kaydedilirken, Haham olarak dini temsilcileri bulunmaktadır. Hanelerde yaşayan erkek nüfusun adları, meslekleri ve yaşları verilmiştir.

EFLÂK TARİHİ

Eflâk tarihi ile ilgili kısa bir bilgi paylaşımı bilâd-i selase'deki Eflâklı ve Kazak taifesin nüfusu ile sosyo-ekonomik durumlarının anlaşılması için faydalı olacağı kanaatindeyiz. Eflâk, Tuna ile Karpatlar arasında kalan bir coğrafya olup Osmanlı hâkimiyeti zamanında özel bir idari statüsü bulunan bölgedir. Bugünkü Romanya'nın güney kısmını oluşturan Eflâk kuzeyde Karpat dağları, güney ve güneydoğuda Tuna nehriyle çevrilidir.¹⁸ Kemal Karpat'a göre, Eflâk'ın Romenler arasındaki geleneksel adı "**tara Romaneasca**" yani "**Romen ili**" veya "**Romenler yurdu**" olduğu ve

¹⁴1844 nüfus çalışmaları ile ilgili ayrıca bakınız; Cem Behar, *a.g.e.*, s.26.; Numan Elibol, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Nüfus Meselesi ve Demografi Araştırmaları" *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Yay.*, C.12, S.2, Isparta 2007, s.135-160.; Kemal Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Timaş Yay., Ankara 2010.

¹⁵Zehra Topal, *1840 Tarihli Akçaabat Nüfus Kayıtları*, Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları-5, Akçaabat 2010, s.18.

¹⁶Karpat, *a.g.e.*, s. 111.

¹⁷*Bilâd-ı selase, gerek İstanbul'a bağlı üç kazaya (Galata, Üsküdar, Eyüp), gerekse, İstanbul, Edirne, Bursa gibi birbirine yakın üç büyük şehir kadılığına mahsus olmak üzere benzer özellik taşıyan kadılıklar için kullanılmış özel bir ilmiye tabiridir*. Bkz; Mehmet İpşirli, "Bilâd-ı selase", *TDVİA*, C.6, Ankara 1992, s. 151-152.

¹⁸Kemal Karpat, "Eflâk", *TDVİA*, C.10, Ankara 1994, s. 469-470.

1857/1858 TARİHLİ NÜFUS DEFTERİNE GÖRE BİLÂD-I SELASE (EYÜP, GALATA VE ÜSKÜDAR)'DE SAKİN EFLÂKLI VE KAZAK TAİFESİNİN NÜFUSU VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

Eflâk, Eflâklu veya *Eflâkistan* kelimeleri ise Türkler tarafından kullanılmış olduğuna değinmiştir. Eflâk halkı ise kendini genellikle *Romin* olarak adlandırmış ve Osmanlı tarihinde aynı kelime *Eflâk, Aflak, Aflakan* şekillerini almış nihayetinde *Eflâk* adı yaygınlaşmıştır.¹⁹

Eflâk toprakları bir takım göçebe toplulukların²⁰ istilasına uğradıktan sonra iki yüz yıla yakın bir süre Kumanların hâkimiyetinde kaldığı görülmektedir.²¹ Eflâk Macar hâkimiyetinde kaldıktan sonra 1310 yılında *Basarab*²² adında büyük bir voyvoda ortaya çıktı. 1330 yılında Posada mevkiinde Macarları mağlup edip bağımsızlığını ilan eden *Basarap*, ülkesini Prut nehrinin ötesine kadar genişletip bu bölgeye kendi adını (*Besarabya*) verdikten sonra 1352 de öldüğü kaynaklarda mevcuttur.²³

Basarab öldükten sonra *Nicolae Alexandru* tahta oturmuş olup, 1364 yılında ise oğlu *Vlaicu* tahta geçti. Bu dönemde Macar kralı *Layoş* bazı toprakları zemet şeklinde alarak onun tabiliğini kabul etti.²⁴ Osmanlı Devleti ile ilk siyasi temasları ise I. Murat dönemine rastlamaktadır. Osmanlı Devletinin Balkanlarda ilerlemesi sonucu Eflâk Voyvodası *Vlaicu*, 1373 tarihinde I. Murat ile dostluk anlaşması imzalar. Eflâk'ın Osmanlı Devletinin egemenliğini kabul etmesi ise, 1391 yılında Voyvoda *Mircea*'nın (1386–14189) Osmanlı devletine vergi vermesi ile başlayıp *Mircea*'nın Osmanlı Devletine karşı oluşturulan haçlı seferlerine destek vermesi ile son bulur. Niğbolu savaşı sonrasında Haçlı birliklerin bozguna uğraması üzerine *Mircea* tekrar Osmanlı Devletinin hâkimiyetini tanımak zorunda kalmış ve Yıldırım Beyazıt'ın yanında Ankara savaşına katılmıştır. Yıldırım Beyazıt vefat etmesi üzerine Şehzade Musa'ya destek vermiş şehzadenin öldürülmesinden sonra ise Düzmece Mustafa'yi²⁵ desteklemiştir. Fatih Sultan Mehmet döneminde ise tekrar 1417 Osmanlı devletinin hâkimiyetini kabul etmiş ve Osmanlı devletine vergi vermeye başlamıştır.²⁶

Mircea'dan sonra Eflâk, Türkler ile Macarlar arasında gelişen çok yönlü mücadeleden faydalanma yolunu tuttuğunu görmekteyiz. Segedin antlaşması ile Eflâk voyvodalarının Macar kralına tabi olması ve Eflâk'ın ise İstanbul'a haraç vermesi gibi ikili bir hükümlerlik kabul edilmişse de Eflâk'ın ileri gelen boyarları Osmanlı hâkimiyetini tercih etmişlerdir. Ancak Eflâk'ta merkeziyetçi bir idare kuran Kazıklı²⁷ *Voyvoda veya Dracula* olarak bilinen voyvoda *Vlad Tepeş* boyarlara üstün gelmiş olup Hamza beyi kazığa oturtmuştur. 1462 yılında II. Mehmet Eflâk üzerine yürümesi üzerine

¹⁹Karpat, *a.g.m.*, s.469-470.

²⁰Bkz; Nevcan Nur Pala, *Eflâk ve Boğdan'da Osmanlı Hakimiyeti ve Fuat Efendi'nin Lahiyası*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Danışman: Bayram Nazır), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2009,s.4-6.; Türkçaya Ataöv, "Yirminci Yüzyıla Kadar Romen Tarih Kitapları", *OTAM*, C.24 S.3 (1969), s.211-225.

²¹IstvanVasary, *Kumanlar ve Tatarlar; Osmanlı Öncesi Balkanlar'da Doğulu Askerler (1185-1365)*,Çev: Ali Cevat Akkoyunlu,, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2008.

²²İffet Tosun, "Ulahların-Romenlerin Ortaya Çıkışı", *Balkanlar El Kitabı*, C.1, Akçağ Yay., Ankara 2013, s.252-257.

²³Karpat, *a.g.m.*,s.469-470.

²⁴Karpat, *a.g.m.*, s.469-470.

²⁵Bkz; Frehan Karlı Dökme Mollaoğlu, "Düzmece" olarak anılan Mustafa Çelebi Ve Bizans (1415-1416-1417)", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.49, S.2, Ankara 2009, s.173-185.

²⁶Bkz; Alaaddin Yalçınkaya, "Osmanlı Döneminde Eflâk ve Boğdan (Memleketeyn)", *Balkanlar El Kitabı*, C.1, Akçağ Yay., Ankara 2013, s.380-387.; Karpat, *a.g.m.* s.469-470.; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.1., TTK, Ankara 1988, s.189 vd.; Abdurrahman Şeref Efendi, *Osmanlı Devleti Tarihi 1*, Kaynak Yay., İzmir 1995; Caner Sancaktar, "Balkanlarda Osmanlı Hakimiyeti Ve Siyasal Mirası", *Balkanlar*, Ortadoğu Ve Balkan İnceleme Vakfı Yay.(OBİV), İstanbul 1993.

²⁷Vlad Müslümanları kazığa geçirmesinden dolayı bu adla anılır. Vlad Tepeş için pek çok unvan kullanılmıştır, Cellat, Drakula, Kazıklı voyvoda, Kara Şeytan gibi.

Vlad Transilvanya'ya çekilip Macarlar tarafından zindana atıldı. *Vlad*'dan sonra ise “güzel” lakabıyla tanınan kardeşi *Radu* (1262–1274) Eflâk voyvodalığına getirildiğini görmekteyiz.²⁸

Radu, devlet hazinesine her yıl 12 bin altın vergi vermeyi kabul etmiş ve onun korunması görevi ise Ali Bey verilmişti. Yıldırım Beyazıt'tan döneminden itibaren Osmanlı devletine vergi vermeyi kabul etmiş olan *Eflâk* prensliği, fırsat buldukça bağımsızlık peşinde koşmuş ve bunun için ise Macarlara güvenmiş ancak 1462 seferinden sonra Eflâk, artık Osmanlı devletinin bir eyaleti haline getirilmiştir.²⁹ *Radu*'dan sonra *Moisi* Osmanlı devleti tarafından tayin edilmiş ancak daha sonra Avusturya sempati duyması üzerine yerine tayin olunmuş olan *Vilad* tarafından 1530 tarihinde öldürülmüştür. İki sene kadar voyvoda olan *Vilad Dimboviça* nehrini geçerken 1532 de boğularak ölmüştür.³⁰

XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti Eflâk üzerinde nüfuzunu arttırıp Macaristan'ı³¹ 1526'da fethedip 1541'de³² ilhak ederek Eflâk'a kuzeyden yardım göndermesini engelledi. Eflâk üzerinde öteden beri bulunan Macar hükümlerlik iddialarını etkisiz hale getirdiğini görmekteyiz.³³ Ancak XVI. yüzyılın sonlarına doğru voyvoda olan ve kahraman *Mihai* diye bilinen *Mihai Viteazul* Osmanlı hazinesine ve tüccarlara olan borçlarını ödemeyerek isyan etti.³⁴ Mihai Koca Sinan Paşa idaresindeki orduya Kalugareni'de baskın yapıp geri çekilse de Erdel beyi Bathory'in yardımıyla tekrar Eflâk'ı ele geçirdiği görülmektedir. Mihai 1600 yılında Boğdan'ı işgal altına almış ve Eflâk, Boğdan, Erdel'i birleştirip kendisini bu üç ülkenin hakimi ilan etmiştir. Kısa bir süre için dahi olsa bu üç ülkeyi birleştirmesi Romen tarihin de gittikçe önemi büyütülen bir sembolik mevki kazandırmıştır.³⁵ Mihai bu faaliyeti aynı zamanda Romenlerin tek ülke içinde ilk birleşmesi olduğu ancak 1601'de Avusturya ordu komutanı Basta tarafından yenilgiye uğratarak öldürülmüş ve bu üç beylik tekrar ayrılmıştır.³⁶

XVII. yüzyıl boyunca Eflâk eskiden olduğu gibi Osmanlı Devletine tabi olarak yerli hanedanlar tarafından idare edilmiştir. Bu dönemde toprak sahibi olan aileler ekonomik güçlerini arttırıp yer yer bölgesel hanedanlıklar kurdular. Aynı zaman da Romen halk kültürü bu dönemde büyük gelişme gösterdiği görülmektedir. Okuma yazma, matbaa sayısı bir hayli artmış olduğu edinilen bilgiler arasındadır. Eflâk, 1678-1688 yılları arasında *Şerban Cantacuzino* ve ondan sonra ise 1688-1714 yılları arasında *Constantin Brancovanu* gibi voyvodalar tarafından yönetilmiştir. Bunlar Osmanlı devletine tabi olmakla birlikte komşu Hıristiyan prensler ve krallarla irtibata geçmekten de çekinmemişlerdir.³⁷

XVIII. yüzyıl da ise Osmanlı Devleti Rus tehlikesi ve Avusturya tehdidi nedeniyle bu coğrafyayı başlıca müdafaa hattı olarak görmüş ve bu ülkeye karşı yeni bir siyaset uygulayarak Eflâk idaresine yerli beyleri tayin etmek yerine Eflâk, Fenerli Rum Beyleri³⁸ tarafından idare edilmeye çalışılmıştır.

²⁸Zeynep Sözen, “Osmanlı Kültürünün Eflâk ve Boğdan'ın Yaşamına Etkisi”, *Türkler Ansiklopedisi*, C.12, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s.25-39.

²⁹Yaşar Yücel & Ali Sevim, *Klasik Dönemin Üç Hükümdarı (Fatih, Yavuz, Kanuni)*, TTK, Ankara 1991, s.60 vd.

³⁰İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.II., TTK, Ankara 2011, s.429 vd.

³¹Sadık Müfit Bilge, “Macaristan'da Osmanlı Hâkimiyetinin Ve İdari Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişmesi”, *OTAM*, S.11 (2000), s.33-81.

³²Karpat, *a.g.m.*, s.469-470.

³³Karpat, *a.g.m.*, s.469-470.

³⁴İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.III., Kısım II, TTK, Ankara 2011, s.78 vd.

³⁵Karpat, *a.g.m.*, s.469-470.

³⁶Alaaddin Yalçınkaya, *a.g.m.*, s. 380-387.

³⁷Karpat, *a.g.m.*, s. 469-470.

³⁸Zeynep Sözen, *Fenerli Beyler 110 Yılın Öyküsü (1711-1821)*, Aybay yay, İstanbul 2000,s.43 vd.

1857/1858 TARİHLİ NÜFUS DEFTERİNE GÖRE BİLÂD-I SELASE (EYÜP, GALATA VE ÜSKÜDAR)'DE SAKİN EFLÂKLI VE KAZAK TAİFESİNİN NÜFUSU VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

Muhtemelen hem ailelerinin İstanbul'da olmaları sebebiyle devlete bağlılıkları ve bunların kontrolünün daha iyi sağlanacağı hesap edilmiş, hem de Ortodoks olmalarından dolayı bölge halkına yakın olabilecekleri düşünülmesi sebebi ile böyle bir karar alınmış olabilir. Nitekim daha XVI. yüzyılın ikinci yarısından Rumlar bu topraklara girmiş özellikle 1711'den itibaren Boğdan'da 1716'dan itibaren de Eflâk'ta voyvodalıkları ellerinde tutmuşlar ve bu topraklar 1716'dan 1821 tarihine kadar Eflâk Fenerli Rum beyleri tarafından idare edilmiştir.³⁹

Fenerli Rumların halkı sömürmesi sonucu bunlardan kurtulmak için *Tudor Vladimirescu* 1821 yılın da isyan etmiş bu isyan sonucun da Romenler modern çağın eşğine gelmesi sonucu Fenerli Rumlardan kurtulmuşlardı.⁴⁰ Eflâk komutanı ölümünden sonra Osmanlı Devleti Fenerli beylerin tayin etme siyasetine son verdi ve eskisi gibi yerli Eflâk ailelerini iktidara getirdi.⁴¹

Küçük Kaynarca Antlaşması (1774)⁴² ve Yaş antlaşması⁴³ sonucun da Rusya'nın Eflâk üzerindeki nüfuzu hızla artmıştır. 1828–1829 Osmanlı Rus savaşı sonucunda imzalanan Edirne Antlaşması⁴⁴ sonucunda Eflâk'ın Osmanlı Devletine belirli bir fiyat üzerinde gıda satma zorunluluğu kaldırılmıştır. 1834–1848 yılların da Eflâk'ı *Aleksandru Ghica* ve *Gheorghe Bibescu* idare etmiştir.⁴⁵

Ülkenin batıya bilhassa Fransa'ya açılması ile birlikte yeni ortaya çıkan ekonomik ve kültürel imkânlardan dolayı edebiyat, sanat, yayın ve milli kültür alanın da gelişmeler olmuştur. Bilimsel alanda ve diğer alanlarda ki gelişmeler müteakiben Romen kültürü gelişme göstermiş⁴⁶ sayıları artan aydınlar sosyal ve siyasi haklar temin etmek için giriştikleri hamleleri sonucunda 1848 tarihinde çok taraflı milli bir harekete dönüşmüştür. Bunun fikir babalığını ise *Nicolae Balçesku* yapmıştır. Hareketin hedeflerinden biri Rusya'nın Eflâk üzerinde baskı kurmak için kullandığı "*Regulamantul Organic*"i⁴⁷ kaldırıp, yerine milli bir yasa oluşturmaktır.

Bunun üzerine Rusya Eflâk üzerinde baskılarını arttırıp müdahale edince Osmanlı Devleti Süleyman Paşa ve Keçecizade Fuad Paşa'yı Ruslarla görüşmek üzere Bükreş'e göndermiştir.⁴⁸ Ancak Rusya'nın bu coğrafyaya giderek artan müdahaleleri ve Fransa'nın bu toprakları kendi nüfuz sahası olarak görmesi aynı zaman da Rus çarının Kudüs'te yeni haklar talep etmesi Kırım savaşına sebep olmuştur. Savaşta Rusya Eflâk'ı işgal etmiş ancak Paris Antlaşması⁴⁹ ile burayı boşaltmak zorunda bırakmış olup Eflâk'ın batı devletleri teminatı altında yeniden Osmanlı Devleti hâkimiyeti altına girmesi kararlaştırılmıştır.⁵⁰

³⁹Bkz, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Karlofça Anlaşmasından Sonra İç Durum", *Osmanlı Tarihi*, C.IV., Kısım I, TTK, Ankara 2011, s.6.; Serap Yılmaz, "Boğdan Voyvodası Ligor Aleksandrgika'nın Ölümü (1777)", *XII. Türk Tarih Kongresi* (Ankara 12-16 Eylül 1994), C.III, TTK, Ankara 1999., s.1009-1016.

⁴⁰Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 18. Ve 19. Yüzyıllar*, C.I, Küre Yay., İstanbul 2006. S.109-141.

⁴¹Karpat, *a.g.m.*, s. 469-470.

⁴²Ayla Efe, "Silistre Eyaletinde Osmanlı-Rus Savaşları Küçük Kaynarca'dan Berlin'e", *OTAM*, S.19 (2006), s.139-174.

⁴³Kemal Beydili, "Yaş Antlaşması" C.43, *TDVİA*, C.43, Ankara 2013, s. 343-346.

⁴⁴Şerafettin Turan, "1829 Edirne Andlaşması", *AÜDTCFD*, IX/1-2, Ankara 1951, s.111-151.

⁴⁵Karpat, *a.g.m.*, s.469-470.

⁴⁶Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi 1789-1856*, TTK, Ankara 1983, s.213 vd.

⁴⁷Karpat, *a.g.m.*, s.469-470.

⁴⁸Dan Berindei, "Osmanlı Devleti Ve Eflâk'taki 1848 İhtilâl", *XIII. Türk Tarih Kongresi*, Kongreye Sunulan Bildiriler, Cilt III, TTK, Ankara 2002., s.131 vd.

⁴⁹Fuat Andış-Süphan Andıç, *Kırım Savaşı Ali Paşa ve Paris Antlaşması*, Eren Yay., İstanbul 2002.

⁵⁰Karpat, *a.g.m.*, s.469-470.

Mihail Kogalniceanu'nun gayretleri Fransa ve Babiâli'nin destekleri sonucu 1858 yılın da Eflâk ve Boğdan birleşmiş ve her iki ülke 1859 yılın da *Albay Alexandru Ion Cuza*'yı kendilerine başkan seçmişlerdir. Akabinde *Bükreş* devlet merkezi olarak kabul edilmesi ile birlikte *Sultan Abdülmecit, Alexandru Ion Cuza*'yı *Memleketeyn*'in tek reisi olarak tanıyıp Eflâk ve Boğdan'nın Romanya adında tek bir ülke altında birleşmesini onayladı. *Alexandru Ion Cuza*'nın 1866'da iktidarı bırakması üzerine yerine *I. Karol* geçti. Romanya nihayetinde 1878'da tam bağımsızlığını kazandı.⁵¹

1857/ 1858 TARİHLİ İSTANBUL (EYÜP, GALATA, ÜSKÜDAR) KAZÂLARINDA SAKİN EFLÂKLI VE KAZAK TAİFESİNİN NÜFUS DEFTERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmaya esas konu edilen defter Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde NFS. d koduyla 00556 numarada kayıtlıdır. Defter 84 varaktan oluşmaktadır. Nüfus defterinde 1857/1858 tarihinde İstanbul'da Eyüp, Galata ve Üsküdar'daki Eflâk nüfusu hakkında önemli bilgiler bulunmakla birlikte aynı zamanda bu tarihte Eflâk'li nüfusunun meslekleri, lakapları ve dönemin Eflâk Boyarları, eğitim olarak hangi aşamada olduklarına değinerek sosyo-ekonomik açıdan değerlendirilmeye tabi tutulacaktır.

Tablo: 1 Eflâklı Taifesinin Meslek grupları

Terzi	28
Hizmetkâr	24
Kunduracı	16
Tüccar	9
Kürekçi	8
Berber	6
Tuhafiyeci	5
Sazende	5
Kuyumcu	5
Kapı oğlanı	4
Bahçivan	4
Eczacı	4
Çıracı	4
Duhancı	4
Sarraflar	3
Yarıcı	3
Tahsildar	3
Duhancı	3
Mağazacı	3
Kaptan	3
Bakkalacı	3
Aşçı	2
Camcı	2
Marangoz	2
Kayıklı	2
Kundura boyacısı	2

⁵¹Karpat, a.g.m., s.469-470.

1857/1858 TARİHLİ NÜFUS DEFTERİNE GÖRE BİLÂD-I SELASE (EYÜP, GALATA VE ÜSKÜDAR)'DE SAKİN EFLÂKLI VE KAZAK TAİFESİNİN NÜFUSU VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

Kalfa	2
Haham	2
Mektep hocası	2
Makaracı	1
Arabacı	1
Makarnacı	1
Ressam	1
Bulaşıkçı	1
Lokantacı	1
Kethüda	1
Pazarcı	1
Seyis	1
Tercüman	1
Yağcı	1
Tabakacı	1
Tüccar yazıcısı	1
Peştemalci	1
Sigortacı	1
Zangoc-ı kilise	1
Eskici	1
Kapamacı	1
Şekerlemeci	1
Mumcu	1
Kaçılarya	1
Yoklamacı	1
Taşçı	1
Bohçacı	1
Bakıcı	1
Oduncu	1
Dellal	1
İspirtocu	1
Uncu	1

Tablo 1'den görüldüğü üzere Eyüp, Galata ve Üsküdar'da⁵² sakin ve incelemeye esas deftere kayıtlı 57 farklı meslek grubu bulunmaktadır. Giyim eşyaları üreten ve satan esnaf grubundan olan **terzi** sayısının 28 olduğunu görmekteyiz. Toplam nüfusu **514** ve toplam hane sayısı **282** olan Eflâk nüfusunun **%5.4** nün terzilik ile uğraştığını giyim eşyası olarak Eflâk nüfusunun önemli bir konumda olduğunu göstermektedir.

⁵² Üsküdar tarihi ve 16. 17. Yüzyıllardaki nüfus yapısı ile ilgili bkz.: Ahmet Güneş, "16. Ve 17. Yüzyıllarda Üsküdar'ın Mahalleleri ve Nüfusu", Edit: Zekeriya Kurşun, Ahmet Emre Bilgili, Kemal Kahraman, Celil Güngör, *Üsküdar Sempozyumu Bildirileri*, C.1., Üsküdar Belediye Başkanlığı Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayın No: 10, İstanbul 2004, s. 42-57., Halil İnalçık & Bülent Arı, "Türk-İslam-Osmanlı Tarihçiliği ve Halil İnalçık'ın Çalışmaları", Edit: Zekeriya Kurşun, Ahmet Emre Bilgili, Kemal Kahraman, Celil Güngör, *Üsküdar Sempozyumu Bildirileri*, C.1., Üsküdar Belediye Başkanlığı Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayın No: 10, İstanbul 2004, s.27-56.

Diğer önemli grup olan İşçiler sınıfın da ise **hizmetkârlar** bulunmaktadır. Bunların sayıları ise **24** olduğu görülmektedir. **282** hanenin olduğu ve toplam **514 Eflâk** nüfusunun bulunduğu **57 meslek grubu** içerisinde **ikinci sırada** olan hizmetkârların toplam nüfus içerisinde ki oranı **% 4.6** ya tekabül ettiğini görmekteyiz. Bu hizmetkârların genel de Tüccar hizmetkârı olduğu belirtilirken bazıları ise sadece hizmetkâr olarak geçmektedir. Kayıtlı isimler üzerinden yapılan incelemede **14** tüccar hizmetkârının bulunduğu görülmektedir.

Tablo 1’de öne çıkan bir diğer önemli meslek grubu ise **kunduracılıktır**. Bu mesleği icra edenlerin sayısı **16** olup Eflâklı nüfus içerisinde **%3.11**’i temsil etmektedirler. Aynı zaman da bir tane de kunduracı çırağı bulunmaktadır. Bu da bize kunduracılık mesleğinin Eflâklı taifesi arasında gelişmiş olduğunu göstermektedir.

Bir diğer önemli meslek grubu ticaret-tüccar grubu olduğu görülmektedir. **Ticaret**: Kâr amaçlı mal mübadelesi mesleğine verilen isim. Bu mesleğin mensubuna ise Tacir veya Çoğulu olan Tüccar adı verilmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu’nda yaşayan gayrimüslimler devlet hizmetinden muaf olmalarının nedeniyle bunun verdiği avantajla birlikte genellikle esnaflık ve ticaretle ilgilenmişlerdir.

Esnaf defterleri incelendiğinde zimmîlerin Müslümanlarla birlikte aynı esnaf teşkilatı içerisinde yer aldıkları görülmektedir. Bu defterlere önce Müslümanlar yazılırken sonra Hıristiyanlar, en son olarak da Yahudiler kaydedildiği görülmüştür. Zimmîler dil bilmeleri nedeniyle ticari hayatta ve devlet hizmetinde önemli avantajlar elde etmişlerdir.⁵³

Tablo 1’den görüldüğü gibi **514 Eflâklı** nüfus içerisinde **9 kişinin** tüccar olduğu ve bu durum da Eflâklı nüfusun **%1.7** kısmının ticaretle uğraştığını göstermektedir. Aynı zaman da 14 kişi ise tüccar hizmetkârı olarak görev yapmaktadır.

Bir diğer önemli meslek çeşitli hizmet gruplarında çalışan **kürekçi** olup bunların sayısı ise 8 kişi olarak kayıtlıdır. Söz konusu kişilerin Yuda, Dimitri, Tuduri, İstavri, Zutiri, Yori, Yandasar ve Nikola olarak isimleri nüfus defterine kayd edilmişlerdir. Toplam nüfus içerisinde ise %1.4’i temsil etmektedirler.

Berber sayısı ise 6 olarak görülmektedir bunlar: Konstanti, Andresi, İlya, Yuvan, Tuduri, ve Petro isimlerinde Eflâklı taifesi oldukları görülmekte olup nüfus içerisindeki oranı %1’e tekabül etmektedir.

Giyim eşyası için önemli olan bir diğer meslek grubu ise **tuhafiyeci** olup bunların toplam sayıları 5 dir. Tuhafiyecilik mesleği ile uğraşan kişiler Abraham, İsrail, Aron, Mişvan ve Acı İlya olarak kayıt edilmiş olup toplam nüfus içerisindeki %0,9’u temsil etmektedirler.

Sazende sayısı 5 olup saz çalan sanat ile uğraşan kişilerden oluşmaktadır. Bunlar ise: Dimitri, İlyaistan, İstanco, Zafiri, Kostanti olarak görülmekte olup bir tanede sazende çırağı bulunmaktadır. Bunların toplam nüfus içerisindeki oranı ise %0,9 dur.

⁵³“Osmanlı İmparatorluğunda Yaşayan Azınlıkların Sosyal ve Ekonomik durumu” isimli makale çalışmasında konu ile ilgili olarak, İngiliz konsolosu **Palgrave 1868’deki** bir rapora atıfta bulunularak şu bilgiler paylaşılmaktadır: “Türkiye’deki Hıristiyanların Müslümanlara kıyasla refah içinde olmalarını, onların daha enerjik, çalışkan ve erdemli olmalarına yormak yanlıştır. Gerçek şu ki, çalışkanlık, doğruluk, namusluluk ve dürüst iş çıkarma bakımından Müslümanlar şaşmaz biçimde, Rum ve Ermeni hemşerilerinden kesinlikle bir gömlek üstündürler. Ama ne var ki, Müslümanlar muazzam bir yükün altında sistematik olarak ezilmişlerdir ve ezilmektedirler. Hıristiyanlar ise Osmanlı Devletindeki ayrıcalıklı durumlarını sürdürerek son yüzyıldan beri sürekli olarak zenginleşmişlerdir. Zenginleşmeleri de çok su götürür spekülasyonlarla apaçık hilelerle ya da tefecilikle olmuştur.” Bkz., Yelda Demirbağ, “Osmanlı İmparatorluğunda Yaşayan Azınlıkların Sosyal ve Ekonomik durumu”, *OTAM*, S. 13 (1990), s.15-33.

1857/1858 TARİHLİ NÜFUS DEFTERİNE GÖRE BİLÂD-I SELASE (EYÜP, GALATA VE ÜSKÜDAR)'DE SAKİN EFLÂKLI VE KAZAK TAİFESİNİN NÜFUSU VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

Kapioğlanı sayısı ise 4 olup bunlar şu şekildedir: Eflâk boyarlarından paşa kapioğlanı Hacı Esribo, Eflâk kapioğlanı Yanko, Eflâk kapioğlanı Nikola, Eflâk kapioğlanı Yanko olmak üzere 4 tane kapioğlanı bulunmakta olup meslek grupları içerisinde %0,7'i temsil etmektedirler.

Bahçıvan sayısı 4 olup bunlar ise: Tudori, Petro, Milo, Yanko dur. Bahçıvanlar ya ekmek parası yada bahçelerde yevmiye ile çalışan gündelikçiler olarak görülmektedir. Bahçıvanlar hayat şartları genel olarak ağırdır ve pis yerlerde yaşamaktadırlar.⁵⁴

Sağlık hizmetleri açısından önemli olan **eczacı**⁵⁵ sayısı ise 4 olup bunlar: Dimitraki, Mihail, İyo, birde eczacı çırağı Nikolaki bulunmaktadır. **Çıracak** olarak çalışanlar ise esnaflık ile uğraşan sanat, ya da zanaatla uğraşan kişilerin yanında bulunan kişilerdir. Sayıları 4 olan çıracaklar ise şu şekilde zikredilmiştir: Sazendre çırağı Andriya, kunduracı Çırağı Salamon, duhancı çırağı Yosef, eczacı çırağı Nikolaki.

Duhancı ise, tütün⁵⁶ işleri ile uğraşan kişilere denildiği bilinmektedir. Toplam sayı 4 olup bunlar Duhancı Avam, İstefan, Dimitri, Yorgi dir.

Sarraf: Sarf, sözlük anlamı itibariyle bakıldığında “savmak, çevirmek, harcamak, değiştirmek, nakletmek, altın parayla gümüş parayı değiştirmek, bir para değerine üstün olmak” gibi anlamlarına geldiğini görmekteyiz. Sarf işini meslek edinen kişiye “sayrafi” veya “sarraf” denildiği kaynaklarda mevcuttur.⁵⁷ Tablomuza baktığımız da toplam sarraf sayısı 3 olup bunlar ise: sarraf Anistasi, sarraf Dimitri, **Ayak sarrafi**⁵⁸ **Yorgi dir**. Nüfus içerisindeki oranına baktığımızda ise %0,5 olduğu görülmektedir.

Yarıcı sayısı ise 3 olup bunlar: Konstantin, Yani, Yanabut isimli kişilerdir.

Tahsildar olanlar: Eflâk tahsildarı Kalemisi, tüccar tahsildarı Mihail, tüccar tahsildarı Matakı olmak üzere 3 kişidir. **Mağazacı** olanlar: Yanabut, Meyhane mağazacısı Konstantin, zahire mağazacısı Odukcicos olmak üzere 3 kişidir.

Kaptan sayısı 3 olup bunlar: Margarit, Tudori, İstro dur. **Bakkalçı** olarak kayd edilenlerise: Yani, Konstandi, Lazari olmak üzere 3 kişidir.

Aşçılık⁵⁹ görevini yapan ise 2 kişi olup bunlar ise, İstefan ve Yani şeklinde kayd edilmişlerdir.

Camcı sayısı ise: Abraham ve Camcı Anton olmak üzere 2 kişidir.

⁵⁴Aleksandros Paspatis, *Balıklı Rum Hastanesi Kayıtlarına Göre İstanbul'un Ortodoks Esnafı 1833-1860*, (Çev. Ve notlar, Marianna Yerasimos) Kitap Yayınevi, İstanbul 2014. s.113.

⁵⁵Turhan Baytop, “Eczacılık”, *TDVİA*, C.10, Ankara 1994, s. 386–388.

⁵⁶Bkz. AleksandrosPaspatis, *a.g.e.*, s.111. Tütüncüler iki sınıfa ayrılır: Dükkancılar ve Tüccarlar. Tütün tüccarları ambarlarını çoğunlukla Zindan kapı yakınındaki Tütün gümrüğü denilen sahilde olup, ambarlar, malın muhafazasına uygun, taştan, loş ve rutubetli binalardır. Şehrin her tarafında dükkânlar olup bunlardan sadece birkaçı büyük olduğunu diğerlerin küçük olduğunu bilinmektedir.

⁵⁷Bilal Aybakan, “Sarf”, *TDVİA*, C.36, Ankara 2009, s.137-139.

⁵⁸Bu sarraflardan bir tanesi ayak sarrafi olup bu konu ile ilgili Şevket Kamil Akar çalışmasında değinmiş olup şu şekilde açıklamıştır: Savaş başlangıcında ortaya çıkan durum mevcut köşe sarraflarının yanında çok sayı da kişinin aşırı kazanç sağlama gayesiyle para tebdili işine girmiş olmasıdır. Bu kişiler sabit bir yerleri olmaksızın sokaklarda dolaşarak kaimeyi %25-%30 iskonto ile bozarak halkı zarara uğratmaya başlamışlardır. “Ayak sarrafi” diye tabir edilen bu kişilerin yaptıkları işlemlere sarrafların da eşlik etmesi halkın zararını daha da attırır hale getirmiştir. Bkz; Şevket Kamil Akar, “Tanzimat Döneminde Para Bozdurma Sorunu ve Köşe Sarrafları (1839-1879)”, *Ekonomi Bilimler Dergisi*, C.3, no 1, ISSN: 1309-8020(Online), s. 123-133.

⁵⁹Aleksandros Paspatis, *a.g.e.*,s.126.

Marangoz ise: Ardan ve Markobunlar isminde 2 kişiden ibarettir. **Kayıkcı** ise: Yorgi ve Dimitridir. **Kundura boyacısı** Yosef, Medis olmak üzere 2 kişiden ibarettir.

Kalfa tüccardan kalfa, ve Dülger kalfası olmak üzere 2 kişidir. **Haham** İbranice ve Aramice'de "**bilge, yetenekli kişi**" anlamlarına gelmektedir. Terim olarak Tevrat ve Talmud üzerine gerekli eğitimi aldıktan sonra belirli bir Yahudi cemaatineruhani önderlik yetkisini kazanmış kişi için kullanılan bir unvan olduğu bilinmektedir.⁶⁰

Bunlar: Haham İşlom, Haham Yanko olmak üzere 2 kişidir. **Mektep hocası** olanlar ise: Alaksandri, Sinesoy olmak üzere 2 kişidir.

Uncu: Vasilaki 1, **makaracı** Bulundon1, **ressam:** Adam 1, **bulaşıkçı** Dimitri 1, **lokantacı** Minol 1, **kethüda** Eflâk Kapı Kethüdası Ahraktin 1, **pazarıcı** tüccarı Mihail 1, **seyis** Nikola 1, **tercüman** Onkari 1, **yağcı** Yani 1, **tabakacı** Heres 1, **tüccar yazıcısı** Macalaki 1, **peştemalcı**Nikola 1, **sigortacı** Yorgi 1, **Zangoc-ı Kilise** Zuturi 1, **eskici** Ohanis 1, **kapamacı** Musa 1, **şekerlemeci** Yanabut 1, **mumcu** Yorgi 1, **kañçılarya** Kasaki 1, **yoklamacı** Vasil1, **taşçı** Tanaş 1 olup Aleksandros Paspatis çalışmasında taşçılık mesleği ile ilgili olarak özellikle 1848 yılının yangınları Beyoğlu'nun büyük bölümünü harap ettiği ve Boğaziçi'nde bir çok Hıristiyan mahallesinin de yanmış olduğunu ve yanan bina sahiplerinin ricası üzerine devlet Beyoğlu'nda ve ticari semtlerde taş ve tuğladan yapılmış olan bina dışındaki inşaatları yasaklamıştır. Bunun üzerine taş ustaların sayısının giderek arttığına yazar çalışmasında değinmiştir bunlardan biri de Eflâklı olduğu çalışmamızda görülmüştür.⁶¹

Bohçacı İrman 1, **bakıcı** Yanko 1, **oduncu** Mariko 1, **dellal** İshak1, **isportacı** Adnaş olarak bulunmaktadır.

Eğitim açısında Eflâk nüfusuna baktığımızda incelemiş olduğumuz nüfus defterinde **Mektepnîşin**⁶² olarak kaydedilen 96 kişi olduğu ve bunun da toplam nüfus içerisinde önemli bir yer kapladığı görülmektedir. Toplam nüfus içerisindeki oranı ise %18,6 gibi önemli bir orana tekabül etmektedir. **Tıp** üzerine eğitim görenlerinde deftere kaydedilmiş olduğu görülmekte olup sayıları ise 7 olarak tespit edilmiştir.

Eflâk nüfusunun sosyo-ekonomik olarak incelediğimizde dokumacılık alanında zanaat, sanat, ticaret alanında gelişmiş olduğunu görmekteyiz. Aynı zamanda eğitime büyük önem verilmiş ve okullarda okuyan nüfus oranı oldukça yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Sağlık sektöründe ise küçümsenemeyecek derecede tıp ve eczacılık mesleğiyle uğraşan kişiler bulunmaktadır

Çalışmamızda göze çarpan bir diğer önemli husus ise Eflâk boyarlarıdır. Boyar kullanım şekli itibarıyla Rusya, Boğdan, Eflâk ve Erdel'de toplumda ve devlet yönetiminde yüksek zümredeki kişilere verilen unvandır. İncelemiş olduğumuz nüfus defterinde ise 8 Eflâk boyar'ı mevcut olduğu görülmektedir.

İncelediğimiz defterde Eflâk nüfusu kaydedildikten sonra Kazak nüfusu da kayıd altına alınmıştı. Defterde kullanılan orjinal ifadesi ile "*Tebaa-i Devlet-i Aliyyeden olup bilâd-ı selasede mezbur Yunan Kazak taifesinin kâffe-i zukûrunun miktarını mübeyyin defterdir*". Değerlendirmelerde karşılaştırmaya imkân vermek için defteri birlikte değerlendirmenin faydalı olacağı kanaatindeyiz. 1857/1858 tarihinde İstanbul'da Eyüp, Galata ve Üsküdar'daki Kazak nüfusunun meslekleri,

⁶⁰Kürşat Demirci, "Haham", *TDVİA*, C.15, Ankara 1997, s.134-135.

⁶¹Aleksandros Paspatis, *a.g.e.*, s.71.

⁶²Nişin kelime anlamı olarak "oturan" anlamına gelmektedir. Bkz, Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 2005, s.841. Mektebnîşin ise mekteb'de oturan - okullu anlamına gelmektedir.

1857/1858 TARİHLİ NÜFUS DEFTERİNE GÖRE BİLÂD-I SELASE (EYÜP, GALATA VE ÜSKÜDAR)'DE SAKİN EFLÂKLİ VE KAZAK TAİFESİNİN NÜFUSU VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

---

lakapları ve dönemin, eğitim olarak hangi aşamada olduklarına görme imkânımız olacağından Kazak nüfusunun sosyo-ekonomik açıdan durumu daha bir netlik kazanacaktır.

Tablo: 2 Kazak Taifesinin Meslek grupları

Kunduracı	45
Terzi	15
Hizmetkâr	8
Tüccar	5
Mağazacı	5
Çırak	5
Marangoz	5
Demirci	4
Vapur kamarot	2
Bohçacı	2
Tahsildar	2
Usta	2
Duhancı	1
Sarrac	1
Gemici	1
Kebapçı	1
Aşçı	1
Kitapçı	1
Çalgıcı	1
Hızarcı	1
Haham	1
Çiftçi	1
Arabacı	1
Ressam	1
Lokantacı	1
Cerrah	1
Canbaz	1
Kaytancı	1
Tuğlacı	1
Manav	1
Balıkçı	1
Lambacı	1
Berber	1
Tuhafiyeci	1

Tablo 2 de görüldüğü gibi Yunanlı Kazak taifesinin meslek grupları içerisinde ilk sırada Kunduracı gelmektedir. Nüfus defterindeki kayıtlardan hareketle toplam 132 hane ve bu hanelerde yaşayan kayıtlı 175 kişinin farklı 34 meslek gurubu içerisinde iş sahibi oldukları görülmektedir. Nüfus defteri kaydedilirken ilk hanede birinci sırada Kazak başı olup Kazakbaşı Bertodor David şeklinde kaydedilmiştir. Hemen sonrasında Kazak çavuşu Buvan'ın deftere yazıldığını görmekteyiz.

Kazak taifesinin uğraş alanları ve meslekleri incelemeye esas defterden görüldüğü üzere aşağıdaki gibidir.

Kunduracı: kunduracı sayısı 45 olup meslek grupları içerisinde ilk sırada yer almakta ve genel nüfus içerisinde %25'lik azımsanmayacak bir oranı temsil atmaktadırlar.⁶³

Terzi mesleğini icra edenlerin sayısı 15 olup meslek grupları içerisinde %8,5 bir oranı temsil etmektedirler.⁶⁴

Hizmetkâr sayısı 8 olup diğer meslek grupları içerisinde %4,5'luk bir oranı temsil etmektedirler.⁶⁵

Tüccar: Kazak taifesi içerisinde kayıtlı 5 kişi olup meslek grupları içerisinde %2,8'lik bir oranı temsil etmektedirler.⁶⁶ Tablo 1'den görüldüğü üzere Kazak nüfusunun Eflâk nüfusuna oranla ticarete daha ağırlıklı olduğu söylenebilir. Defterde kayıtlı toplam Eflâk nüfusunun Tüccar taifesinin oranı % 1.7 olarak görülmekte iken Kazak toplam nüfusu içerisinde ise bu oran % 2.8 olduğu şeklindedir. Ancak Eflâk toplam nüfusu içerisinde 14 kişi tüccar hizmetkârı olarak görev aldığı bunların ise tüccarlara yardım ettiği bunun sonucunda ise Eflâk nüfusu içerisindeki tüccarların maddi olarak Kazak taifesinde bulunan tüccarlara göre daha iyi bir konumda oldukları söylenebilir.

Mağazacı: Terzilik gibi giyim sektöründe önemli olan bir diğer meslek grubu da mağazacılık mesleği olup toplam 5 kişi olarak defterde kaydedilmiş olup toplam meslek grupları içerisinde %2.8'i temsil etmektedirler.⁶⁷ **Aynı şekilde çırak⁶⁸ ve marangoz⁶⁹** olarak 5'er kişi kaydedilmiştir.

Demirci: İnşaat ve yapı sektöründe önemli olan diğer bir meslek grubu ise demirciliktir. Tablo 2'den görüldüğü gibi deftere kayıtlı toplam demirci sayısı 4 olup meslek gruplarını havi nüfus içerisinde %2'yi temsil etmektedirler.⁷⁰

Diğer önemli meslekler ise **vapur kamarot** (vapurda çalışan) 2 kişi olup bunlar ise: Aleksandri ve Yorgi dir. **Bohçacı:** Salamon, Verilka olmak üzere iki kişidir. **Tahsildar:** sarraf tahsildarı Gamşoki ve tüccar tahsildarı Manol olmak üzere iki kişidir. **Usta:** Arabacı ustası Lifor ve Arabacı ustası Andon olmak üzere iki kişidir. **Duhancı⁷¹** ise, Mihail'dir.

Sarrac: Arapça'da "serc" kökünden türemiş olup "eyer ve diğer at takımı yapıp satan, meşin ve sahtiyan üzerine sırma ve ipekle işleyerek çeşitli eşyalar imal eden" anlamına geldiği kaynaklarda mevcuttur.⁷² Sarrac sayısı 1 olup Ligor şeklinde deftere kaydedilmiştir.

Gemici: gemici mesleğinin ve vapur kamarot mesleğinin olması deniz işleri ile de uğraştıklarını göstermektedir. Kayıtlı gemici sayısı 1 olup Yanabut adı ile zikredilmiştir.

⁶³Kunduracılar defterde Mihail, Yani, Nuti, Lifori, Liyon, Niko, Berfo, Nikola, Niroda, Tudri, Alaksandri, Yanko, Yurdan, Hayi, Simon, Yuvan, Kostantin, Vasil, Yosef, Kırako, Lazar, Andon, Pavlov, Yuvan, Hırsto ve Salamon vs isimlerle listelenmiştir.

⁶⁴Terziler defterde Salmon, Yoska, Kiray, Haim, Mayir, Alaksandri, Tanaş, Petro, Ligor, Nikola, Dimitri, Yorgo, Abuston, Somoyıl gibi isimlerle kaydedilmişlerdir.

⁶⁵Hizmetkârlar defterde Tanaş, Yuvan, Nikola, Andriya, Antaş, Bizro, Civan ve Yorgi isimleri ile kaydedilmişlerdir.

⁶⁶Tüccarlar defterde Hukdarrak, Filip, Yuvan, Kostanti ve Ayak tüccarı Yorgi isimlerinde kaydedilmişlerdir.

⁶⁷Mağazacı meslek grubundaki kişiler defterde Hayım, Bandali, Şufan, Bretuna ve Hacı Yuvan şeklinde kayd edilmişlerdir.

⁶⁸ Defterde Kunduracı çırağı Vasil, berber çırağı Hırsto, demirci çırağı Agop, demirci çırağı Yanabut şeklinde kaydedilmişlerdir.

⁶⁹ Marangozlar defterde Mihail, Tuduri, Yuvan, Braşkodve Nikola şeklinde kaydedilmişlerdir.

⁷⁰ Demircilik meslek grubundaki kişiler defterde Ağnar, Yuvan, Niko ve Aleksa şeklinde kaydedilmişlerdir.

⁷¹Kelime anlamı itibarıyla Duman anlamına gelmektedir. Tütün satan kişi olarak bilinmektedir.

⁷²Zeki Tekin, "Saraçhane", *TDVİA*, C.36, Ankara 2009, s.111-113.

1857/1858 TARİHLİ NÜFUS DEFTERİNE GÖRE BİLÂD-I SELASE (EYÜP, GALATA VE ÜSKÜDAR)'DE SAKİN EFLÂKLI VE KAZAK TAİFESİNİN NÜFUSU VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

Diğer meslekler **Kebapçı:** Yosef, **kitapçı:** Yorgi., **arabacı:** Tanil'dir. Arabacıların birçoğu vaktiyle seyis iken, hastalık, yaşlılık, özelliklede ayyaşlık ve serkeşlik nedeniyle bu mesleğe sığındığı kaynaklarda görülmektedir.⁷³ **Çalgıcı:** Nikola, **hızarcı:** Agop., **haham:** Anco., **çiğci:** Buvad., **ressam:** İstefan., **lokantacı:** Tufdi., **cerrah:** Rabneviç., **canbaz:** Yakaoniro., **kaytancı:** Avralim., **tuğlacı:** Andon., **manav:** Abosnol., **berber:** Anistan., **tuhafiyeci:** Tevliş. **balıkçı:** Yorgi'dir. Bu dönemde balıkçılık, boğazın kuzey girişinden Ayastefanos'a İzmit Körfezi çukurundan Kapıdağ yarımadasının kuzeyindeki adalara kadar olan en karlı meslek olarak görülmektedir. Aynı zamanda İstanbul da her milletten yaşayan halkın ortak mesleği olmasına rağmen incelemiş olduğumuz nüfus defterinde balıkçı sayısı oldukça düşüktür. Devlet, balıkçılardan %20 vergi almakta olup, balıkçıları balık avlayanlar ve şehrin çarşı ve sokaklarında balık satanlar olarak iki sınıfa ayırmıştı. Satıcıların çoğu zamanında balık avlarken yaşlılıktan ve işin zahmetinden dolayı bu mesleği bırakan kişilerdir. Genelde Galata ve İstanbul'un kalabalık çarşı ve işlek ticaret caddelerinde balıkçı dükkânları her zaman pis kokulu ve rutubetli olmakta idi.⁷⁴ Sonuç olarak Kazak nüfusu dikkate alındığında İnşaat sektörü, eğitim sektörü, ticaret, giyim konusunda toplam nüfusa oranla ekonomik durumlarının iyi olduğu sosyal alanda ise çeşitli meslek grupların olması denizcilik alanında gelişmeleri çiftçilik mesleğinin olması da göz önünde bulundurulduğunda üretim yapıldığı ve sosyal bir refahın olduğuna işaret etmektedir.

Nüfus defteri'nde kayıtlı Eflâklı ve Kazak taifesinin meslek gruplarındaki nüfusu ayrı değerlendirildikten sonra; İstanbul'da Eyüp, Galata ve Üsküdar'da bulunan Eflâk ve Kazak nüfusu sosyo-ekonomik yapısını birlikte değerlendirmeye çalışalım. Eğitim alanında Eflâk nüfusunun yüzdelik oranı daha yüksek olduğu görülmektedir. Buda Eflâklılıkların eğitime daha fazla önem verdikleri söylenebilir ancak Kazak nüfusunda eğitim giyim den sonra ikinci sırada yer almaktadır. Kazak eğitimi içinde mektebnişin, mektep hocaları, kitapçı bulunmaktadır.

Bir diğer önemli sektör ise giyim sektörüdür. Giyim sektöründe Kazak nüfusu oranı yüksek olduğu görülmektedir. Eflâk nüfusu giyim sektöründe ikinci sırada yer almaktadır. İnşaat sektöründe ise Kazak nüfusu daha ağır bastığı görülmektedir. Buda inşaat alanında Kazak nüfusun aktif olduğunu Tuğlacı, Sıvacı, Usta, Taşçı sayılarının mevcut olmasından görülebilmektedir.

Ticaret ve tüccarların önemini yukarıda anlatmıştık. Ticaret bir nevi ekonomik zenginliğin göstergesidir. Eflâk ve Kazak nüfusunu karşılaştırdığımızda Eflâk nüfusunda tüccar oranının daha fazla olduğu gözlemlenmekle birlikte toplam nüfus oranına baktığımızda ise yüzdelik oranları Kazak nüfusuna oranla daha düşük olduğu görülmektedir. Buradan hareketle Eflâk nüfusunun ekonomik zenginliğe sahip olduğu ve ticaret ile uğraşan tüccar hizmetlilerin olması Eflâk nüfusu içerisinde bulunan tüccarların daha zengin olduğu izlenimini vermektedir. Tüccar yazıcılarının olması ise yapılan ticari işlemlerin ve satılan malların kayıt altına alındığını göstermektedir. Kazak nüfusuna baktığımızda ise toplam nüfusa oranla yüzdelik oranının daha yüksek olduğu ancak toplam nüfusu içerisindeki sayıların ise Eflâk nüfusuna oranla daha az olduğu görülmektedir.

Bir diğer iş kolu ise sağlıktır. XIX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devletinde bir sağlık teşkilatı kurulmaya çalışıldığı görülmektedir.⁷⁵ Sağlık alanında ise tıp okulunda okuyanlar,

⁷³Aleksandros Paspatis, *a.g.e.*,s.84-85.

⁷⁴Aleksandros Paspatis, *a.g.e.*,s.83.

⁷⁵Türk devletlerinde ve Osmanlı devletinde sağlık alanındaki faaliyetleri için Bkn; Ali Haydar Bayat, "Osmanlı Devletinde Hekimbaşılık Kurumu", *Prof. Dr. Ali Haydar Anısına Düzenlenen Osmanlı Sağlık Kurumları Sempozyumu 2 Haziran 2007*, Yayına hazırlayan Zeytinburnu Belediyesi, Düzey Matba, İstanbul 2008, s.55-66.; Gönül Cantay, "Osmanlı Mimarisinde Darülfîşâlar", *a.g.t.*, s.67-80.; Ayten Altınbaş; Gülhane Ekolü: "Askeri Hastane ve Tatbikat Hastanesi Dönemi", *a.g.t.*, s. 111-140.; Yeşim Işıl Ülman, "Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin Galatasaray Döneminde Sağlık

eczacı olanlar ve cerrah olanlar bulunmaktadır. Tablo-1’de görüldüğü üzere Eflâk nüfusunun sağlık sektöründe daha iyi durumda olduğu ifade edilebilir. Ayrıca Eflâk ve Kazak nüfusu dikkate alındığında sahip oldukları nüfus oranlarına göre sosyo-ekonomik bakımdan iyi bir konumda oldukları, hizmet sektörlerinde çalıştıkları gibi üretim ve ticaret yaptıkları ve sosyal refah sahibi olduklarını söylemek mümkündür.

Sonuç

Nüfus defterlerini yerel tarih araştırmacılar için önemli kılan en önemli özellik, içerisinde barındırdığı bilgilerdir. Osmanlı yönetim anlayışının bir gereği olarak, Müslüman vatandaşları gibi gayrimüslim vatandaşlarını da düzenli bir şekilde nüfus sayımına tabi tutmaya çalışmıştır. Osmanlı Devletinde nüfus sayımının yapılmasının en önemli nedenlerinden biri yeni kurulan orduya asker toplamak ve halktan alınacak olan vergilerin tespitini kolaylaştırmak olduğu bilinmektedir. İncelemiş olduğumuz gayrimüslim nüfus defterinde Eflâk’li ve Kazak nüfusunun hane sayılarını ve nüfus oranlarına ulaşmaya çalıştık. Uğraş alanlarındaki mesleklere bakarak sosyo-ekonomik durumlarını incelemeye çalıştık.

Eflâklı taifesinin sosyo-ekonomik olarak toplam nüfusa oranla refahlarının iyi bir durumda olduğu ticaret, giyim, eğitim, sağlık, İnşaat alanında iş tuttukları gözlemledik. Elde ettiğimiz bilgilere göre 1857/1858 tarihinde İstanbul’da (Eyüp, Galata, Üsküdar) bulunan Eflâk nüfusunun tüccar sayılarının daha yüksek olması, eğitim, sağlık alanında Kazak nüfusundan daha ileride olduğuna önemli bir işaret olarak kabul edilebilir. Kazak nüfusu ise Eflâk nüfusuna oranla giyim alanında daha iyi oldukları gözlenmişlerdir. Kazak nüfusunda gemici mesleğinin ve vapur kamarot mesleğinin olması bizlere Denizcilik alanında gelişmiş olduklarını göstermektedir. Eflâk nüfusu da aynı şekilde Kayıkçı, Kaptan, Kürekçi gibi mesleklerin olması Eflâk Nüfusu’nda denizcilik alanında gelişmiş olduğu izlenimi vermektedir. Sanat/Zanaat alanında Eflâk nüfusu ve Kazak nüfusunun toplam nüfusa oranla gelişmiş olduklarını söyleyebiliriz.

Osmanlı Devleti’ndeki gayrimüslimler, din ve vicdan hürriyeti bakımından çağdaşı oldukları devletlere göre oldukça geniş haklara sahip olmuşlar, inanç ve ibadet konularında bazı istisnalar dışında herhangi bir zorlukla karşılaşmadıkları söylenmez. Elimizdeki nüfus defterinde baktığımızda da Eflâk Nüfusunun din görevlerini yerine getirmede herhangi bir problem yaşamadıklarını dini temsilcileri olan 2 Haham bulunmasında aynı zamanda kilisede çanları çalan bir görevlinin olmasında anlamaktayız. Kazak nüfusun da ise 1 Haham bulunması bize dini görevlerini yerine getirmede bir sorun yaşamadıkları izlenimini vermektedir.

Daha önce farklı çalışmalarımızda incelemiş olduğumuz Müslim nüfus defterlerindeki kayıtlarda şahısların fiziksel özellikleri belirtilirken genel olarak boy, sakal ve bıyık referans alınarak betimleme yoluna gidilmiş olduğunu görmüştük. Boy özelliği için ise; uzun boylu, orta boylu ve kısa boylu şeklinde üç ayrı sınıflandırma yapılmıştır. Sakal özelliği için kara sakallı, kır sakallı, kumral sakallı ve köse sakallı gibi betimlemeler tercih edilmişken bıyık için kara bıyıklı, sarı bıyıklı ve köse bıyıklı gibi ifadeler kullanılmıştır. Nüfus sayımı bir bakımdan asker sayısının tespiti amacıyla yapıldığı için özürülük halleri özellikle belirtilmiştir. Sıkça ifade edilen özürülük çeşitleri, topal, çolak, sağır, kör, alil, yekçeşm ve mecnun olarak not edilmiştir.⁷⁶ Fakat çalışmamıza konu olan

Hizmetleri”, *a.g.t.*, 193-198.; Erdem Aydın, “19.Yüzyılda Osmanlı Sağlık Teşkilatlanması”, *OTAM*, S.15 (2004), s.185-207.; Nejat Göyünç, “XVI. Yüzyılda Hekimbaşılık ve Hekimler Arasında Bazı Yeni Tespitler”, *İslam Araştırmalar Dergisi*, S.4, İstanbul 2000, s.1-6.

⁷⁶ Bkz. Süleyman Demirci-Kazım Kartal, “1833/34 (H. 1249) Tarihli Kayseri Sancağı, Karahisar-i Develi (Yeşilhisar) ve Talas Kazası Müslim Nüfus Defteri İncelemesi”, *History Studies*, Volume 6, Issue 4, 2014, s.1-29.

1857/1858 TARİHLİ NÜFUS DEFTERİNE GÖRE BİLÂD-I SELASE (EYÜP, GALATA VE ÜSKÜDAR)'DE SAKİN EFLÂKLI VE KAZAK TAİFESİNİN NÜFUSU VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

nüfus defteri gayrimüslim nüfus defteri olmuş olmasından mühlhem bu türden belirleyici ve askeri amaçla kullanılabilecek bilgileri kaydedilmemiş olduğu görülmektedir.

BOA NFSĐ, 0556 numara kayıtlı1857/ 1858 Tarihli İstanbul (Eyüp, Galata ile Üsküdar) kazâlarında sakin Eflâklı ve Kazak Taifesinin Nüfus Defteri üzerinde yapılan analitik incelemeler sonucunda Osmanlı başkentinde yaşayan Eflâk ve Kazak taifesinin sosyo-ekonomi bakımından nüfuslarına oranla iyi bir durumda oldukları ticaret, giyim, eğitim, sağlık, inşaat gibi önemli iş kollarında faaliyet yürüttükleri gözlemlenmiştir. Müslim ve gayrimüslim nüfus defterleri üzerinde yapılacak olan benzer çalışmaların şehir tarihçiliğine önemli katkılar sağlayacağı düşüncesiyle bu mütevazı araştırmanın karşılaştırma ve analitik değerlendirmelere vesile olacak bilimsel çalışmalar için merak uyandırması temennisiyle.

BİBLİYOGRAFYA

- ADIYEKE, Nuri, “Temettüat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri”, *OTAM*, S.11, Ankara 2000, s.769-771.
- AK, Mehmet, “Teke Sancağında 1831 Sayımına Göre Nüfus ve Yerleşme”, *HistoryStudies*, Volume 6, Issue 3, 2014, s. 15-44.
- AKAR, Şevket Kamil, “Tanzimat Döneminde Para Bozdurma Sorunu ve Köşe Sarrafları(1839-1879)”, *Ekonomi Bilimler Dergisi*, C.3, no 1, ISSN: 1309-8020(Online), s. 123-133.
- AKBAL, Fazıla, “1831 Tarihinde Osmanlı İmparatorluğunda İdari Taksimat ve Nüfus”, *Bellekten*, XV/60 (1951), s.617-628.
- AKBAYAR, Nuri, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, İstanbul 2001.
- AKDAĞ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi II*, Yapı Kredi Yay., Ankara1999.
- AKŞİN, Ahmet & KARAKAŞ, Erdal, “Nüfus İcmal Defterine Göre 19. Yüzyılda Arabgir”, *OTAM*, S. 13, 2002, s. 91-125.
- AFYONCU, Erhan, “Osmanlı Devleti'nde Tahrir Sistemi”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, YeniTürkiye Yay., C.6, Ankara 1999, s.311-314.
- ALTINBAŞ, Ayten, “Gülhane Ekolü: “Askeri Hastane ve Tatbikat Hastanesi Dönemi”,”*Prof. Dr. Ali Haydar Anısına Düzenlenen Osmanlı Sağlık Kurumları Sempozyumu 2 Haziran 2007*, Yayına hazırlayan Zeytinburnu Belediyesi, Düzey Matba, İstanbul2008, s.111-140.
- ANDIŞ, Fuat & ANDIÇ Süphan, *Kırım Savaşı Ali Paşa ve Paris Antlaşması*, Eren Yay.,İstanbul 2002.
- AŞIKPAŞAOĞLU, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, (Haz. Nihal Atsız), MEB, İstanbul 1970.
- ATAOY, Türkkaya, “Yirminci Yüzyıla Kadar Romen Tarih Kitapları”, *OTAM*, C.24 S.3 (1969), s.211-225.
- AYBAKAN, Bilal, “Sarf”, *TDVİA*, C.36, Ankara 2009, s.137-139.
- AYDIN, Erdem, “19.Yüzyılda Osmanlı Sağlık Teşkilatlanması”, *OTAM*, S.15 (2004), s.185-207, s.185-207.

- BAŞOL, Koray, *Demografi*, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yay., İzmir 1984.
- BARKAN, Ömer Lütfi, *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I*, TTK yayını, Ankara 1988.
- , “894 (1488-1489) Yılı Cizyenin Taksimatına Ait Muhasebe Bilançoları”, *Belgeler, I/1*, Ankara 1964, s. 1-117;
- , *XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları: Kanunlar*, İstanbul Üniversitesi Yay., C.1, İstanbul 1943.
- , “Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi”, *Türkiyat Mecmuası*, C.10, 1953, s.1-26.
- , “Türkiye’de İmparatorluk Devrinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakan’a Mahsus İstatistik Defterleri”, *İktisat Fakültesi Mecmuası [İFM]*, C. II, İstanbul 1940, s. 20-21.
- BAYAT, Ali Haydar, “Osmanlı Devletinde Hekimbaşılık Kurumu”, *Prof. Dr. Ali Haydar Anısına Düzenlenen Osmanlı Sağlık Kurumları Sempozyumu 2 Haziran 2007*, Yayına hazırlayan Zeytinburnu Belediyesi, Düzey Matbaa, İstanbul 2008, s.55-66.
- BAYTOP, Turhan, “Eczacılık”, *TDVİA*, C.10, Ankara 1994, s.386-388.
- BEHAR, Cem, “Osmanlı Nüfus İstatistikleri ve 1831 Sonrası Modernleşmesi”, Osmanlı Devletinde Bilgi ve İstatistik, (Ed. İnalçık, Halil ve Pamuk, şevket), *TÜİK (DİE)Yay.* Ankara 2011, s. 61-73.
- , *Osmanlı İmparatorluğu Ve Türkiyenin Nüfusu 1500-1927*, TÜİK (DİE)Yay. C.2, Ankara 2011.
- BERİNDEI, Dan, “Osmanlı Devleti Ve Eflâk’taki 1848 İhtilâli”, *XIII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler*, Cilt III, TTK, Ankara 2002.
- BEYDİLLİ, Kemal, “Selim III”, *TDVİA*, C.36, Ankara 2009, s.420-425.
- , “Yaş Antlaşması”, *TDVİA*, C.43, Ankara 2013, s.343-346.
- BİNGÖL, Sedat, “İstanbul’da 1829 Nüfus Sayımı ve Bazı Mahallelerin Müslüman Nüfusu Üzerine Bir İnceleme”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 23, S.: 36, 2004, s. 43-60.
- BİLGE, Sadık Müfit; “Macaristan’da Osmanlı Hâkimiyetinin Ve İdari Teşkilatının Kuruluşu Ve Gelişmesi OTAM, S.11 (2000), s.33-80.
- BİLGİN, Nejdet, “Osmanlı Devleti’nin 1917 Yılı Yabancı Nüfusu” , *Tarih İncelemeler Dergisi*, C.25, S. I, Temmuz 2010, s.101-146.
- BİZBİRLİK, Alpay & ATAR, Zafer, “XIX. Yüzyıl Osmanlı Tarihinde Temettuat Defterlerinin Yeri: Saruhan Sancağı Mütevelli Çiftliği Temettuat Defteri Örneği”, *SAÜ Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Isparta 2009, s.37-57.
- BOSTAN, M. Hanefi, “XVII. Yüzyıl Avarız ve Cizye Defterlerine Göre Of Kazasının Nüfusu ve Etnik Yapısı “, *XIV. Türk Tarih Kongresi*, C.II, Kısım I., TTK. Yay, Ankara 2005.
- BOZKURT, Nebi, “Nüfus”, *TDVİA*, C.33, Ankara 2007, s. 293-298.
- CANTAY, Gönül, “Osmanlı Mimarisinde Darüşifalar”, *Prof. Dr. Ali Haydar Anısına Düzenlenen Osmanlı Sağlık Kurumları Sempozyumu 2 Haziran 2007*, Yayına hazırlayan Zeytinburnu Belediyesi, Düzey Matba, İstanbul 2008, s.67-80.
- ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Sürecinde Türkiye Anadolu Kentleri*, İmge Kitabevi, Ankara 2011.

1857/1858 TARİHLİ NÜFUS DEFTERİNE GÖRE BİLÂD-I SELASE (EYÜP, GALATA VE ÜSKÜDAR)’DE SAKİN EFLÂKLI VE KAZAK TAİFESİNİN NÜFUSU VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

- , *Tanzimat Sürecinde Türkiye Askerlik*, İmge Kitabevi, Ankara 2008.
- , “1830 Genel Sayımına Göre Ankara şehir Merkezi Nüfusu Üzerinde Bir Araştırma”, *Osmanlı Araştırmaları I*, İstanbul 1980, s.109–132.
- , *1830 Sayımında Ankara*, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yay., Ankara 2000.
- , “Tanzimat Döneminde Osmanlı’da Ülke Yönetimi”, *IX. Türk Tarih Kongresi* (Ankara21-25 Eylül 1981), C.II, TTK., Ankara 1988, s.154-162.
- ÇİMEN, Adnan, “Sayım, Kayıt Düzeni ve Teşkilatlanma Açısından Osmanlıda Nüfus Hizmetleri”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14/3, Ankara 2012, s. 183-216.
- DAĞDELEN, İrfan, *Beykoz Nüfus Defterleri*, Beykoz Belediyesi Kültür Yay., No:26, İstanbul 2012.
- DEMİRCİ Süleyman, *The Functioning of Ottoman Taxation: An Aspect of the Relationship Between Centre and Periphery. A Case Study of the Province of Karaman 1621-1700*, Isis Press: İstanbul, 2009.
- , “Avâriz and Nüzul Levies in the Ottoman Empire: A Case Study of the Province of Karaman, 1620s-1700”, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, 70/258 (Ağustos 2006), s. 563-590.
- , “Demography And History: The Value of The Avârizhâne Registers For Demographic Research: A Case Study of The Ottoman Sub-Provinces of Konya, Kayseri And Niğde, C.1620s-1700”, *Turcica* 38 (2006), s. 181-211.
- , "Some notes on avârizhânes of Konya Livâsı, 1621-1700", *Journal of Academic Studies*, Volume 5/17 (May-July 2003), s.105-118.
- DEMİRCİ Süleyman & Kazım KARTAL, “1833/34 (H. 1249) Tarihli Kayseri Sancağı, Karahisar-i Develi (Yeşilhisar) ve Talas Kazası Müslim Nüfus Defteri İncelemesi”, *History Studies*, Volume 6, Issue 4, 2014, s.1-29.
- DEMİRCİ Süleyman & Kazım KARTAL, *1983 Numaralı 1833/1834 (H.1249) Tarihli Kayseri Sancağı, Karahisar-ı Develi (Yeşilhisar) ve Talas Kazası Müslim Nüfus Defteri'nin Transkripsiyon Ve Değerlendirilmesi*, basım aşamasında 2016.
- DEMİRCİ Süleyman & Kazım KARTAL, “Osmanlı Nüfus Defterlerinin Tarih Yazımındaki Yeri: 1835 Tarihli Trabzon Vilayeti Maçuka/Maçka Kazası Müslim Nüfus Defteri Örneği”, *History Studies*, Volume 6, Issue 3, 2014, s.119-145.
- DEMİRCİ Süleyman & KARTAL Kazım; H.1260/M.1844-45 Ve H. 1264/M.1848-49 Tarihli Müslim Nüfus Defterlerine Göre Karahisar-ı Develi (Yeşilhisar) Kazası: Sosyo-Ekonomik ve Demografik Yapısı, hakem incelemesinde, 2016.
- DEMİRCİ Süleyman & Kazım KARTAL, H.1256/M.1840–41 Tarihli Nüfus Defterine Göre Karahisar-ı Develi (Yeşilhisar) Kazasının Demografik Yapısı, Sosyal ve Ekonomik Durumu, hakem incelemesinde, 2016.
- DEMİRCİ, Kürşat “Haham”, *TDVİA*, C.15, Ankara 1997, s.134-135.
- DEMİRCİOĞLU Sezgin & Süleyman BİLGİN, *Of Nüfus Defteri (1834)*, Şenyıldız Yay., İstanbul-2011.
- DEMİRBAĞ, Yelda, “Osmanlı İmparatorluğunda Yaşayan Azınlıkların Sosyal ve Ekonomik durumu”, *OTAM*, S. 13 (1990), s.15-33.

- DİLÇİN, Cem “Şeyh Galip’in Şiirlerinde III. Selim Ve Nizam-ı Cedit”,*Ankara Üniversitesi Basımevi*, Ankara 1993, s. 209-219.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lügat, *Aydın Kitabevi Yay.*,Yirmi İkinci Baskı, Ankara 2005, s. 1073
- DOĞRU, Halime; *1844 Nüfus Sayımına Göre Deliorman ve Dobruca'nın Demografik, Sosyal ve Ekonomik Durumu*, TTK, Ankara 2011.
- DRAGANOVA, Slavka, *Tuna Vilayeti'nin Köy Nüfusu*, TTK yayını, Ankara 2006.
- DÜNDAR, Recep, “H.1053-M.1643 Tarihli 8428 No'lu Cizye Defteri'nin Tanıtımı ve Değerlendirilmesi”, *History Studies*, C.6, S.4, 2012,s. 125-146.
- ERKAL, Mehmet, “Cizye”, *TDVİA*, C.8, Ankara 1993, s. 42-45.
- EFE, Ayla, Silistre Eyaletinde Osmanlı-Rus Savaşları Küçük Kaynarca'dan Berlin'e”, *OTAM*, S.19 (2006), s.139-174.
- ELİBOL, Numan, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Nüfus Meselesi ve Demografi Araştırmaları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi yay.*, C.12, S.2,Isparta 2007, s.135-160
- GEÇER, Ahmet, “Temettuat Defterlerine göre Mut'un Sosyo-Ekonomik ve Demografik yapısı (1844-1845)”, *Turkish Studies*, Volume 7/4, Fall 2012, Ankara Turkey. s.1749- 1777.
- GÖKÇE, Turan, “1830 Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Denizli Şehri Nüfusu Hakkında Bir Değerlendirme”, *Türk İdare Dergisi*, S.VI, (1994),s. 176-177.
- ,“Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Uşak Kazası”, *21.Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu*, 25-27 Ekim 2001, C. I, İstanbul, s. 201-216.
- GÖKMAN, Ertan, “Saruhan Sancağında Temettuat Tahriri”, *Bilig*, S. 45, Bahar 2008, s.73-90.
- GÖYÜNÇ, Nejat, “Hâne Deyimi Hakkında”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S.: 32(1979), s.331-348.
- GÖYÜNÇ, Nejat, “XVI. Yüzyılda Hekimbaşılık ve Hekimler Arasında Bazı Yeni Tespitler”, *İslam Araştırmalar Dergisi*, S.4, İstanbul 2000, s.1-6.
- GRINGNASCHI, Mario, “Mufassal Kadastrolar İçin İl Yazıcıların “Defatir-i İdadiye”leri”, *XII. Türk Tarih Kongresi* (Ankara 12-16 Eylül 1994), C.III, TTK, Ankara 1999, s.676-681.
- GÜL, Abdülkadir & Salim GÖKÇEN, *Son Dönem Osmanlı Nüfusu ve Ecnebler Meselesi*, Cedit Neşriyat, Ankara 2010.
- GÜL, Akyılmaz, “III. Selim'in Dış Politika Anlayışı ve Diplomasi Reformu Çerçevesinde Batılılaşma siyaseti”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.VII, Ankara 2000, s.660– 670.
- GÜRAN, Tefik, “19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri”, *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü yay., Ankara 2000, s.73-94.
- , “19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri”, *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ankara 2000, s. 79.
- GÜNAY, Nejla, “XIX. Yüzyılın Sonlarında Kırşehir Sancağının Demografik Yapısı”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.7, S.:1, 2006, s. 21-33.
- GÜNEŞ, Ahmet, “16. Ve 17. Yüzyıllarda Üsküdar'ın Mahalleleri ve Nüfusu”, Edit: Zekeriya Kurşun, Ahmet Emre Bilgili, Kemal Kahraman, Celil Güngör, *Üsküdar Sempozyumu Bildirileri I*,

1857/1858 TARİHLİ NÜFUS DEFTERİNE GÖRE BİLÂD-I SELASE (EYÜP, GALATA VE ÜSKÜDAR)'DE SAKİN EFLÂKLI VE KAZAK TAİFESİNİN NÜFUSU VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

- C.1., Üsküdar Belediye Başkanlığı Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayın No: 10, İstanbul 2004, s.42-57.
- GÜMÜŞÇÜ, Osman; *XVI. yy Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus ve Nüfus*, TTK., Ankara 2001.
- İLHAN, Şahin, *Mahmut Raif Efendi ve Nizam-ı Cedide Dair Eseri*, Ankara 2001.
- İNALCIK, Halil “Cizye”, *TDVİA*, C.8., Ankara 1993, s.45-48.
- , “Kıbrıs'ta Türk İdaresi Altında Nüfus”, *Kıbrıs ve Türkler*, Ankara 1964, s. 33-34.
- İNALCIK, Halil & Bülent Arı, “Türk-İslam-Osmanlı Tarihçiliği ve Halil İnalcık'ın Çalışmaları”, Edit: Zekeriya Kurşun, Ahmet Emre Bilgili, Kemal Kahraman, Celil Güngör, *Üsküdar Sempozyumu Bildirileri*, C.1., Üsküdar Belediye Başkanlığı Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayın No: 10, İstanbul 2004, s.27-56.
- İPŞİRLİ, Mehmet “Bilad-ı selase”, *TDVİA*, C.6, Ankara 1992, s. 151-152.
- JELAVICH, Barbara *Balkan Tarihi 18. Ve 19. Yüzyıllar*, C.I, Küre Yay., İstanbul 2006.
- KALLEK, Cengiz “Ticaret”, *TDVİA*, C.41, Ankara 2012, s.135-144.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı İmparatorluğunda ilk Nüfus Sayımı-1831*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yay., Ankara 1997.
- , *Osmanlı Tarihi 1789-1856*, TTK, Ankara 1983.
- , “Selim III devrinde Osmanlı bahriyesi hakkında vesikalar”, *Tarih Vesikaları*, I/3, İstanbul 1941.
- , *Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları*, Ankara 1942.
- , “Nizam-ı Cedid'e dair layihalar”, *Tarih Vesikaları*, I/6, s.414-425 ve II/8, s.104-111, İstanbul 1942.
- , “Ebubekir Ratıb Efendi'nin Nizam-ı Cedid ıslahatındaki rolü”, *V. Türk Tarih Kongresi*, Bildiriler, Ankara 1960.
- KARPAT, Kemal, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*, Timaş Yay., İstanbul 2010.
- , “Eflâk”, *TDVİA*, C.10, Ankara 1994, s.469-470.
- KARTAL, Kazım, *1100 Numaralı (1835) Trabzon Vilayeti Maçka Müslim Nüfus Defteri'nin Transkripsiyon Ve Değerlendirilmesi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Danışman: Prof. Dr. Süleyman Demirci) Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2013.
- KAHRAMAN Salih & Fevzi GÜR, *Amasya Nüfus Defteri 1840*, Amasya Belediyesi Kültür Yay., Amasya-2012.
- KAYA, Mehmet, “XX. Yüzyıl Başlarında Niğde Sancağının Nüfusuna Dair”, *Türkiyat Araştırmalar Dergisi*, S. 19, Konya, Bahar 2006, s.193-210.
- ; “XIX. Yüzyılda İzmit (Kocaeli) Sancağının Demografik Durumu ve İskân Siyaseti”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.26, S.: 41, 2007, s. 59-79.

- KODAL, Tahir, “Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Genel Nüfus Sayımında Çorum Vilayetinin Nüfusu Özellikleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.19, S.: 1, Elazığ 2009, s. 233-258.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 1994.
- , *XVI. Asırda Tavas Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı*, İstanbul 2002.
- , *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, TTK, Ankara 2010.
- , “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”, *Belleten*, C. LIX, S.225, Ağustos 1995, s. 395-412.
- , Kütükoğlu, İzmir Temettü Sayımları ve Yabancı Tebaa”, *Belleten*, LXIII/238, Ankara 1999, s. 755-782
- Kuyud-ı Kadime Arşiv Kataloğu*, Haz: Sevgi Işık, Songül Kadioğlu, Mehmet Yıldırım, T.C. Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı Tapu Ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı Yay. No: 4, Ankara 2012, s.5.
- MAXİM, Mihai, “XVI. asrın ikinci yarısında Eflâk-Boğdan’ın Osmanlı İmparatorluğu’na karşı İktisâdî ve Mâlî mükellefiyetleri hakkında bazı düşünceler”, *VII. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, II, Ankara 1973, s. 557
- MOLLAOĞLU, Frehan Karlı Dökme “Düzmece” Olarak Anılan Mustafa Çelebi Ve Bizans (1415-1416-1417)”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.49, S.2, Ankara 2009, s.173-185
- ORHONLU, Cengiz, “Ahmed Resmî Efendi’nin Eflâk Coğrafyası” *Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 4-5 (1975/76), s. 1-14.
- ÖZ, Mehmet, “Tahrir”, *TDVİA*, C. 39, İstanbul 2010, s. 425-429.
- , “Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler”, *Vakıflar Dergisi*, XXII, 1991, s. 429-439.
- ÖZCAN, Besim; “Sultan III. Selim devri ıslahat hareketleri (Nizam-ı Cedid), *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.VII, Ankara 2000, s. 671–683.
- ÖZCAN, Nuri, “Selim III”, *TDVİA*, C.36, Ankara 2009, s.425-426.
- ÖZCAN, Selim, “XIX. Yüzyılın Ortalarında Sinop’taki Gayrimüslimlerin Sosyal ve Ekonomik Yapısı”, *OTAM*, 30/Güz 2011, s. 145-172.
- ÖZKAYA, Yücel, “III. Selim’in İmparatorluk Hakkındaki Bazı Hatt-ı Hümayunları”, *A.Ü. Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.1, Ankara 1963, s.145-156.
- , “III. Selim devrinde Nizam-ı Cedid’in Anadolu’da karşılaştığı zorluklar”, *Ankara Üniv. D.T.C.F. Tarih Araştırmaları Dergisi*, I, Ankara 1963, s.145–156.
- , “XIX. “Yüzyılda Mudurnu’nun Sosyal ve İktisadi konumu”, *XII. Türk Tarih Kongresi* (Ankara 12-16 Eylül 1994), C.III, TTK, Ankara 1999, s.7637-772.
- ÖZDEĞER, Mehtap, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Miri Arazi Rejimi ve Tahrir Geleneği”, *Manas Journal of Social Studies (Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi)*, C. 3, S. 5, 2003, s. 1-13.

1857/1858 TARİHLİ NÜFUS DEFTERİNE GÖRE BİLÂD-I SELASE (EYÜP, GALATA VE ÜSKÜDAR)'DE SAKİN EFLÂKLI VE KAZAK TAİFESİNİN NÜFUSU VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

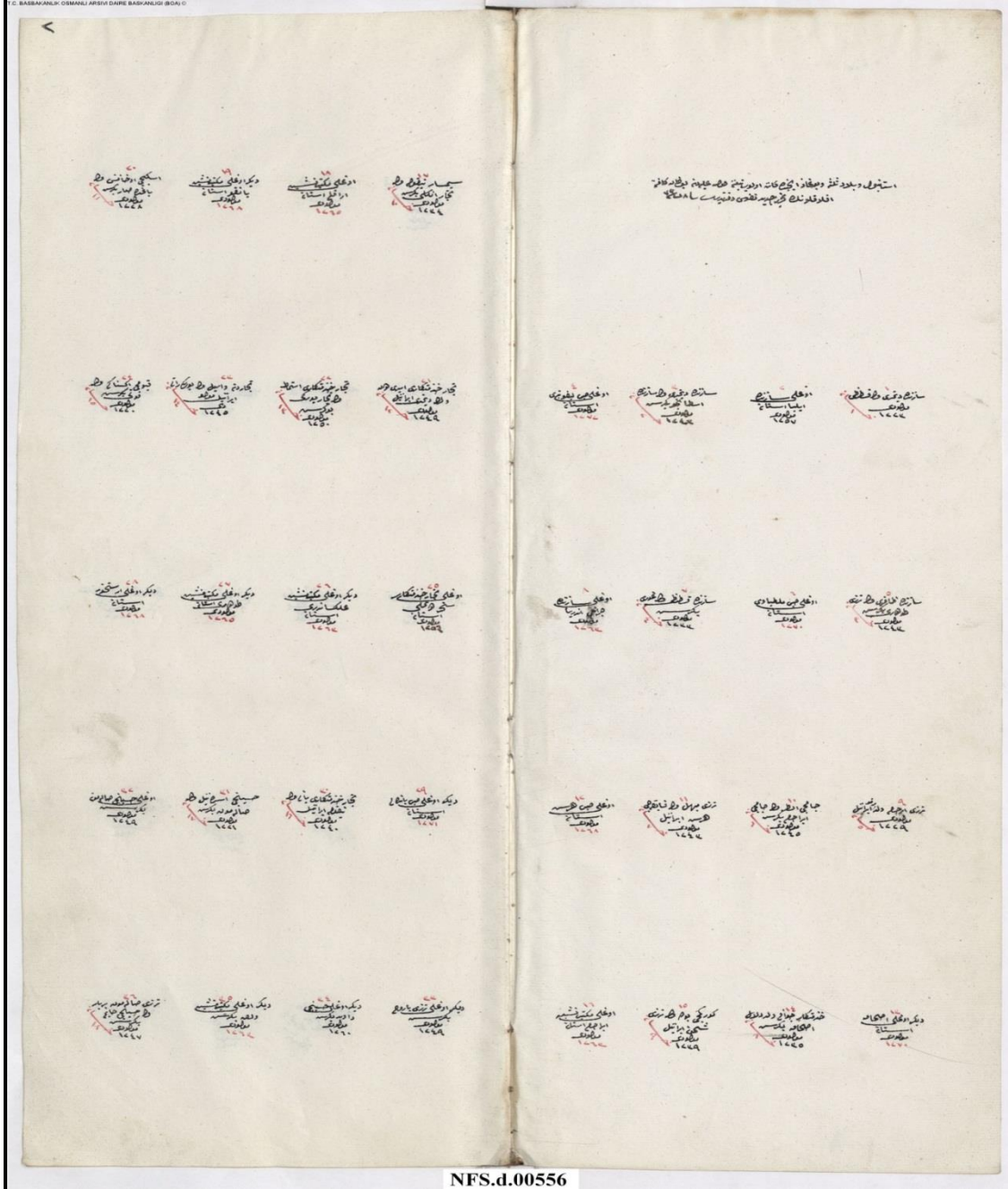

- ÖZEL, Oktay, “Avarız ve Cizye Defterleri”, *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ankara 2001, s. 35-50.
- , “17. Yüzyıl Osmanlı Demografisi ve İskan Tarihi İçin Önemli Bir Kaynak: ‘Mufassal’ Avarız Defterleri”, *XII. Türk Tarih Kongresi* (Ankara 12-16 Eylül 1994), C.III, TTK, Ankara 1999, s.735-744.
- ÖZTÜRK, Sait, *İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo- Ekonomik Tahlil)*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1995.
- PALA, Nevcan Nur, *Eflâk ve Boğdan'da Osmanlı Hakimiyeti ve Fuat Efendi'nin Lahiyası*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Danışman Bayram Nazır), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2009.
- PASPATİS, Aleksandros, *Balıklı Rum Hastanesi Kayıtlarına Göre İstanbul'un Ortodoks Eşnafı 1833-1860*, (Çev. ve notlar, Marianna Yerasimos) Kitap Yayınevi, İstanbul 2014.
- PITCER, Donald Edgar, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası*, Çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul 2001.
- SAHİLLİOĞLU, Halil, “Avarız”, *TDVİA*, C.39, Ankara 2010.
- SHAW, Stanford J., “The Ottoman Census System and Population, 1831-1914”, *International Journal of Middle East Studies*, Vol.: 9,(1978), s. 325-338.
- , “Osmanlı İmparatorluğu'nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmut Dönemleri”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.VII, Ankara 2000, s.609-628.
- , *Between Old and New, The Ottoman Empire under Sultan Selim III, 1789-1807*, Cambridge, Massachusetts 1971.
- SERİN, Mustafa, “Osmanlı Arşivi'nde Bulunan Temettuat Defterleri” *T.C. Başbakanlık I.Millî Arşiv Şûrası (20-21 Nisan 1998) Tebliğler Tartışmalar*, T.C. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 1998.
- SÖZEN, Zeynep “Osmanlı Kültürünün Eflâk ve Boğdan'ın Yaşamına Etkisi”, *Türkler Ansiklopedisi*, C.12, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s.25-39.
- , *Fenerli Beyler 110 Yılın Öyküsü (1711-1821)*, Aybay yay, İstanbul 2000.
- TELCİ, Cahit, “Aydın Livasının Nüfus Hakkında H.1261/M.1845 Tarihli Bir Defter”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXI, S.:1, Temmuz, (2006), s.165-198.
- TEMURÇİN Kadir, “Hamidâbât Kazasında Nüfus (1831-1917)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 17, S.: 1, 2007, s. 45-68.
- TEKİN, Zeki, “Saraçhane”, *TDVİA*, C.36, Ankara 2009, s.111-113.
- TOK, Özen, “XVIII. Yüzyılda Kayseri Sancağının İdari ve sosyo-ekonomik Durumu”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, , C.I, 2009, s.768-786
- TOPAL, Zehra, *1840 Tarihli Akçaabat Nüfus Kayıtları, Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları-5*, Akçaabat 2010.
- TOSUN, İffet, “Ulahların-Romenlerin Ortaya Çıkışı”, *Balkanlar El Kitabı*, C.1, Akçağ Yay., Ankara 2013, s.252-257.

- TURAN, Şerafeddin, “1829 Edirne Antlaşması”, *AÜDTCFD*, IX/1-2, Ankara 1951, s.111-151.
- ULUDAĞ, Osman Şevki, “Tıp İlmi ve Osmanlı Türkleri”, *II. Türk Tarih Kongresi*, İstanbul: 20-25 Eylül 1937, TTK, II. Baskı, Ankara 2010, s.705-734.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı “Osmanlı Eflâk münasebetleri Ve Boğdan ile İlk Temas”, *Osmanlı Tarihi*, C.1., TTK, Ankara 1988.
- , *Osmanlı Tarihi*, C.II., TTK, Ankara 2011.
- , *Osmanlı Tarihi*, C.III., Kısım II, TTK, Ankara 2011.
- , Karlofça Anlaşmasından Sonra İç Durum”, *Osmanlı Tarihi*, C.IV., Kısım I, TTK, Ankara 2011.
- UYŞAL, Mustafa Ali, “XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Bucak’ta İdari ve Sosyal Yapı”, *Mehmet Akif Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:2, S.3, Güz 2010, s. 103-119.
- ÜNER, Sunday, *Nüfus bilim Sözlüğü*, Hacettepe Üniversitesi Yay., Ankara 1972.
- ÜLMAN, Yeşim Işıl, “Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane’nin Galatasaray Döneminde Sağlık Hizmetleri”, *Prof. Dr. Ali Haydar Anısına Düzenlenen Osmanlı Sağlık Kurumları Sempozyumu 2 Haziran 2007*, Yayına hazırlayan Zeytinburnu Belediyesi, Düzey Matbaası, İstanbul 2008,193-198.
- VASARY, Istvan, *Kumanlar ve Tatarlar; Osmanlı Öncesi Balkanlar’da Doğulu Askerler(1185-1365)*, Çev: Ali Cevat Akkoyunlu., Yapı Kredi Yay., İstanbul 2008.
- YALÇINKAYA, Alaaddin “Osmanlı Döneminde Eflâk ve Boğdan (Memleketeyn)”, *Balkanlar El Kitabı*, C.1, Akçağ Yay., Ankara 2013, s.380-387.
- YAĞCI, Zübeyde Güneş - Serdar GENÇ, *H.1256/ M.1840-41 Tarihli Balıkesir NüfusDefteri*, Balıkesir Belediyesi Kent Arşivi Yay. No:9, Balıkesir 2013.
- YILDIRIM, Bülent, “Osmanlı Devleti’nden Yapılan İlk Modern Nüfus Sayımına (1881/1882-1893) Göre Edirne’deki Ermeni Nüfusu”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.1, S.: 2, Temmuz 2011, s. 85-101.
- YILMAZ, Serap, “Boğdan Voyvodası Ligor Aleksandr Gika’nın Ölümü (1777)”, *XII. TürkTarih Kongresi* (Ankara 12-16 Eylül 1994), C.III, TTK, Ankara 1999., s.1009-1016.
- YÖRÜK, Doğan, “1642 Tarihli Avarız Defterine Göre Larende Kazası”, *Karaman Ulusal Kültür ve İnanç Turizmi Sempozyumu Bildirisi*, Karaman 2012, s.21-34.
- ,“XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı İmparatorluğunda Yaşayan Gayrimüslimlerin Nüfusu”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,S. 17, (2007), s. 625-652.
- YÜKSEL, Hasan, “Osmanlı’da Modern anlamda yapılan ilk Nüfus Sayımına göre Divriği’nin Demografik yapısı”, *Nüfus Bilimi Dergisi/Turkish Journal of Population Studies*, 2006-07, 28-29, s.73-89.
- YÜCEL, Yaşar & SEVİM, Ali, *Klasik Dönemin Üç Hükümdarı (Fatih, Yavuz, Kanuni)*, TTK, Ankara 1991.
- [http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=BOYAR.](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=BOYAR)

1857/1858 TARİHLİ NÜFUS DEFTERİNE GÖRE BİLÂD-I SELASE (EYÜP, GALATA VE ÜSKÜDAR)'DE SAKİN EFLÂKLI VE KAZAK TAİFESİNİN NÜFUSU VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

EK-I

EK-II

